

OBLETNICA

20. septembra 1941 gorela Rašica

Zločinsko dejanje podžgalo upor Slovencev

Zgodilo se je 20. septembra 1941, pred 80 leti. Nacisti so do tal požgali prvo slovensko vas, Rašico, domačine pa najprej prisilili, da gledajo, kako v plamenih izginjajo njihovi domovi, nato so jih izgnali ali odpeljali v taborišča. To je bilo maščevanje nemških oblasti, ki ga je ukazal nacistični okrožni vodja (gauleiter) Franz Kutschera, ker je Rašiška četa, ena najdejavnejših čet po začetku upora in ustanovitvi OF, 18. septembra 1941 napadla avtomobil nemške razmejitvene komisije, ki je določala mejo med Nemčijo in Italijo. V napadu je bilo ubitih šest članov razmejitvene komisije in vojakov.

Udeležence spominske slovenske spominske slovenski je pozdravil župan Ljubljane Zoran Jankovič in tako kot že mnogokrat do zdaj poudaril pomembno vlogo Ljubljane in njenih prebivalcev pri uporu Slovencev proti okupatorjem in domačim izdajalcem. Ljubljana je bila srce upora in zločinsko dejanje, kakršno je bilo požig Rašice, je upor Slovencev samo še podžgalo.

Podobne misli je v svojem govoru poudaril tudi slavnostni govornik, predsednik Zveze združenj

Udeleženci spominske slovenske spominske slovenski med igranjem slovenske himne

borcev za vrednote NOB Slovenije Marjan Križman. Povedal je, da se je ob takih dogodkih vredno vedno znova spomniti reka »Kdor se svoje zgodovine sramuje, si prihodnosti ne zasluži«. Rašica je tako kakor veliko drugih krajev zapisana v zgodovino narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, ki je v drugi svetovni vojni odprl novo stran zgodovine. Svoboda, mir, napredek, bratstvo, enakost,

svobodne volitve, graditev porušene domovine so sadovi, ki so jih ustvarili partizani, borci, ki so umirali in krvaveli za doseg te ciljev.

V nadaljevanju je govornik opisal, kako je 27. septembra 1941 okupatorska vojska začela akcijo za borci Rašiške čete, ki so se po požigu Rašice umaknili na območja vasi Spodnjih, Srednjih in

NADALJEVANJE NA STRANI 2

AKTUALNO

Na Sveti gori nad Solkanom

Maša za partizane

V baziliki Kraljice Svetogorske na Sveti gori nad Solkanom je bila 16. oktobra sveta maša za partizane in vse žrtve druge svetovne vojne. Daroval jo je pater Bogdan Knavs, rektor bazilike na Sveti gori. Ob izpolnjevanju pogojev PCT so se je udeležili svetogorski romarji, še večji partizani in drugi udeleženci narodnoosvobodilnega boja, svojci padlih partizanov in sorodniki vseh preganjanih v drugi svetovni vojni ter predstavniki veteranskih organizacij.

»Zbrali smo se skupaj, da bi počastili žrtve za slovenski jezik, zemljo in svobodo. Spomnili se bomo teh, o katerih pravi Sveto pismo, da se niso 'bali umreti' za velike vrednote. Da pa bo naše srečanje potekalo v iskrenosti srca ter da bo naša molitev segla vse tja

Pater Bogdan Knavs je spomnil tudi na ruske borce ter pogumne može in fante iz drugih narodnostnih skupin, ki so se pridružili v tem

Pater Bogdan Knavs

boju in prav tako velikodušno žrtvovali svoje življenje. »Slovenska kultura in jezik nas povezujejo, poveže pa nas lahko zagotovo visoka kultura. V to najvišjo kulturo spadata glasba in pesem,« je še poudaril. V pridigi pa je med drugim dejal, da

V kulturnem programu je nastopil Partizanski pevski zbor.

do Večnosti, si moramo priznati, da nam kdaj junaštva primanjkuje. Naj nam Bog napolni srca z odpuščanjem in nam da moči, da bomo drug z drugim spregovorili besede globokega veselja, odpuščanja in tudi upanja,« je v uvodu v mašo dejal pater Bogdan Knavs in nadaljeval: »Naši rajni, tako upamo in za to smo molili, so že ne cilju. Oni so že vstopili v Večnost, kjer ni več solza in trpljenja, tudi ni več zavisti in grenkobe. Mi pa smo še vedno na poti in na tem romanju skozi življenje: padamo, vstajamo ter si podajamo roke, ko drug drugemu pomagamo. Pri tem nas spodbujata iskrena slovenska beseda in pesem. Ta pesem je bodrila naše partizanske borce in zapornike, taboriščnike, tigrovce, duhovnike, intelektualce, kmete ter vse trpeče v drugi svetovni vojni. Zato smo danes še posebej hvaležni Partizanskemu pevskemu zboru, ki nadaljuje častitljivo tradicijo, ko so med vojno partizani radi zapeli med mašo (še posebej pri polnočnici). Zahvala PPZ je še posebej velika, saj so se pevci za današnjo slovesnost naučili in lepo izvedli zanje nove skladbe in pesmi. Izvedli so mašo Vinka Vodopivca Missa in honorem S. Vincenti Martyris v latinščini. Na orgle jih je spremljal Nikola Vražič. Sprejmite izraze moje globoke hvaležnosti.«

je človekova edina dolžnost, da se je pripravljen za prijatelja in sočloveka v stiski žrtvovati, kajti ob sreči drugega bo srečen tudi sam. To evangeljsko vodilo so morda nezavedno uresničili tudi naši partizani in drugi borci, ki so se bili pripravljeni žrtvovati, celo podariti svoje življenje, da bi bili prihodnji rodovi s svojim jezikom in pesmijo ter zdaj tudi s svojo državo srečni na svoji zemlji, je povedal pater Bogdan in končal: »Tako nas spomin na velikodušne slovenske žrtve spodbuja, da bomo tudi mi stopili na pot novega sožitja in pomiritve. Molitev za naše pokojne nam daje novi polet za spoštovanje drug do drugega, za strpnost do naših razlik, za medsebojno pripravljenost, da si podamo roke in ustvarimo družbo novega prijateljstva in tovarištva, kjer bodo iz naših ust še vedno prihajale lepa slovenska beseda, pesem in molitve.«

Po maši je PPZ izvedel kantato Radovana Gobca »Hej, partizan«. Pevce je spremljal komorni simfonični orkester, nastopila pa sta tudi solista, sopranistka Gaja Sorč in baritonist Marko Erzar, pod vodstvom dirigenta Iztoka Kocena.

Dogajanje na Sveti Gori se je izteklo s stoječimi ovacijami ob pesmi Vstajenje Primorske.

Vojko Hobič

OBLETNICA

ZVB NOB Slovenije na obisku v Severni Makedoniji

80. obletnica ljudske vstaje

Na povabilo Zveze borcev Severne Makedonije sta se predsednik ZVB NOB Slovenije Marijan Križman in član predsedstva ZVB in predsednik komisije za mednarodne odnose Marjan Šiftar v dneh od 9. do 11. oktobra udeležila proslave ob 80. obletnici ljudske vstaje (11. oktober 1941), ki je potekalo v Prilepu. Ob tej priložnosti je slovenska delegacija, šlo je za prvi uradni obisk v Severni Makedoniji, obiskala tudi Spominski center Pelince in se udeležila sklepnega srečanja vodstva severnomakedonske ZB s tujimi delegacijami.

Vabilu gostiteljev so se odzvale delegacije SABNOR BiH, SUBNOR Srbije, SUBNOR Črne gore in ZVB NOB Slovenije. Prav tako je bila prisotna delegacija 1. proleterske brigade, v kateri je bil tudi Frenk Jankovič iz Slovenije, in Vilmoš Hanti, predsednik Madžarske antifasištske federacije in predsednik mednarodne veteranske organizacije FIR. Prilep, mesto heroj, so za kraj srečanja izbrali, ker se je v tem mestu dejansko začel 11. oktobra 1941 upor z izpeljavo prve partizanske akcije.

Na srečanju je spregovoril tudi Marijan Križman

Pozdravni nagovor je imel župan Prilepa Krume Sokolovski, ki je povzel zgodovino partizanskega gibanja v Prilepu in Makedoniji ter spregovoril o pomenu ASNOM za nastanek makedonske države. Osrednja govora sta imela Zoran Zaev, predsednik vlade, in predsednik glavnega odbora severnomakedonske borčevske organizacije, 99-letni dr. Nikola Stojanovski. Skupna rdeča nit obeh govorov je

bil poudarjen zgodovinski, državnostni in velik pomen upora ter partizanskega gibanja ter ASNOM v Makedoniji, ki je temelj sedanje države. Predsednik vlade pa se je dotaknil tudi aktualnih vprašanj, poudaril je pomen spoštovanja enakopravnosti in sodelovanja vseh narodnostnih skupnosti v Makedoniji, spoštovanja človekovih pravic, vladavine prava, solidarnosti in enotnosti, vrednot, ki jih v Makedoniji spoštujejo in tudi udeležujejo. Poudaril je evropsko naravnost Makedonije in dobro sodelovanje s sosedi ter pri tem izrazil pričakovanje, da bo Bolgarija čim prej umaknila neutemeljeno blokado za začetek formalnih pogajanj o vstopu Makedonije v EU. Na srečanju na osrednji prireditvi je bila tudi ministrica za obrambo Severne Makedonije Radmila Šekerinska, izjemno veliko pa je bilo meščanov Prilepa in ljudi iz drugih krajev države. Ob tej priložnosti je predsednik vlade podelil posebni priznanji Nikoli Stojanovskemu in podpredsedniku GO SBM Borku

NADALJEVANJE NA STRANI 2

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Vsi mrtvi niso enaki

Prav ob bližajočem se 1. novembru, dnevu spomina na mrtve, smo lahko videli, kakšen je »pietetni« oziroma spoštljiv odnos do mrtvih. To nam je v vsej svoji ostudnosti in pokvarjenosti pokazal trenutni predsednik vlade ob smrti zaslužnega profesorja in nosilca častnega znaka svobode Republike Slovenije, sodelavca Osvobodilne fronte in taboriščnika dr. Ljuba Bavconca.

Čprav je že za časa življenja večkrat z dokazi zavrnil trditve, da je po vojni deloval v kakršnem koli taborišču za vojne ujetnike, je laž predsednika vlade, »da je odbiral ljudi za morišča«, sprožila pri podložnikih in služabnikih velikega vodje začetek pogromov, kakršne poznamo iz časov fašizma in nacizma. Nad komaj umrlim častnim občanom Ljubljane se je sprožil ogromen plaz žaljivk in zaničevanja z besedami, ki bi jih lahko pripisali le duševnim bolnikom. Najvišja moralna neavtoriteta naše države se je ob tem znova sprenevedala in molčala. Nekaj podobnega žal lahko od trenutne oblasti pričakujemo ob bližajočem se dnevu mrtvih. Kot je v njihovi navadi, bodo častili in opevali le grobove »povojnih pobojev« in »žrtev revolucije«, grobovom partizanskih borcev za svobodo, žrtvam domačih izdajalcev pa bodo namenjene žaljivke, kot so »množični morilci« ali pa »komunistični klavci«. Naša najvišja moralna neavtoriteta bo kot po navadi tiho spremljala dogajanje in se pridružila čaščenju vseh mrtvih na vseh straneh, češ, »vsi mrtvi si zaslužijo spoštovanje«.

Pustimo ob strani »spoštovanje«, ki ga je bil »deležen« pokojni profesor Ljubo Bavcon, v urejenih državah z zrelo družbo se natančno ve, kateri mrtvi si zaslužijo spoštovanje in kateri ne. V Nemčiji ali Avstriji predstavnikom države ali cerkve ne pada na pamet, da bi polagali vence na grobove in pokopališča padlih ali po vojni pobitih in umrlih esesovcev ali gestapovcev, saj se dobro ve, da so ti služili v zločinski organizaciji in se bojevali v

imenu zločinske ideologije. Njihove gobove ob dnevu spomina obiščejo le njihovi svojci in tam položijo sveče. Tudi »pravico do groba« bolj ali manj vse države odredajo največjim vojnim zločincem, izdajalcem ali morilcem. Ne Adolf Hitler ne Heinrich Himmler nimata groba oziroma označenega groba, prav tako so v neoznačene grobove pokopali mnogo drugih nacističnih zločincev ali zgolj navadnih morilcev. Zato bi moralo biti tudi pri nas državnikom oziroma predstavnikom oblasti prepovedano častiti spomin na tiste, ki so se med drugo svetovno vojno borili pod poveljstvom zločinske organizacije SS ali celo pod gestapom in proti lastnemu narodu. Nihče nima nič proti temu, da se uredijo grobišča

in neoznačeni oziroma zamolčani grobovi, ki jih je v Sloveniji še vedno polno. Ne samo grobišč tistih, ki so umrli po vojni, še vedno je polno neodkritih grobov tudi med vojno umrlih na vseh straneh, pa tudi iz prve svetovne vojne se še vedno najde-

jo človeški ostanki. Svojci imajo vso pravico, da se spomnijo svojih mrtvih in jih počastijo ne glede na to, na katero stran jih je med drugo svetovno vojno pahnila kruta usoda.

A to ne pomeni, da so vsi mrtvi kar enaki, saj tudi za časa življenja niso počeli enakih stvari. Tisto, kar je človek počel v življenju, za vedno odmeva tudi po njegovi smrti. Kot je napisal pesnik Ciril Zlobec: »V očeh matere je vsak grob enak, v očeh narodovega spomina pa ne.« Tistih, ki so se borili proti lastnemu narodu in skupaj z napadalci počeli še najokrutnejše zločine proti lastnemu narodu, se ne more spoštovati niti po smrti. Še najmanj pa se jih sme zlorabljeti za ustvarjanje novih sovraštev in delitev, tako da se jih poveličuje in spreobrača njihovo početje, hkrati pa žali in ponižuje tiste, ki so se borili za svobodo in zanjo morali dati tudi svoje življenje. Ne glede na vsa trenutna poniževanja in žalitve bodo partizanski borci, ki so narod v njegovih najtežjih trenutkih obranili pred uničenjem in mu priborili svobodo, ostali za vedno zapisani v našem spominu. Slava jim!

**A to ne pomeni,
da so vsi mrtvi kar
enaki, saj tudi za časa
življenja niso počeli
enakih stvari. Tisto,
kar je človek počel
v življenju, za vedno
odmeva tudi po
njegovi smrti.**

NADALJEVANJE S STRANI 1

Zločinsko dejanje podžgalo upor Slovencev

Zgornjih Gameljn, Sela, Tacna in Dobena. Skupina partizanov se je zatekla na skedenj v Selu, ker pa je bilo skrivališče izdano, je skedenj napadla nemška vojska. Imena pobitih so vklesana na spomenik, druge so Nemci odgnali v begunjske zapore. Rašiške čete ni bilo več.

Marjan Križman v nagovoru ni mogel mimo vseh poskusov potvarjanja zgodovine in iskanja izgovorov, kako ovrednotiti domobranstvo oziroma izdajstvo, ki ga obsojajo po vsem svetu. Le pri nas pa domobranci vladajo in njihovi sateliti povzdigujejo kot borce proti komunizmu, ki da so orožje vzeli od okupatorja, da bi obranili domovino pred komunizmom. Ne pozabimo, da so ti borci proti komunizmu prisegli Nemcem oziroma še hujše, SS pod poveljstvom generala Rösnerja in ljubljanskega nadškofa Rožmana, ki je za to priložnost opravil tiho mašo, torej je blagoslovil orožje, s katerim so nato domobranci pobijali partizane in njihove svojece pošiljali v zloglasna taborišča. Leon Rupnik in njegova sramotna vojska sta bila oči in ušesa Nemcev, saj so prav domobranci odlično poznali teren in svojce partizanov.

Prav v dneh pred spominsko slovesnostjo v Srednjih Gameljnah pod

Rašico je v slovenski javnosti močno odmevala izjava o poveličevanju Adolfa Hitlerja kot heroja. Marjan Križman je v svojem nagovoru poudaril, da poveličevanje Hitlerja presega vse meje zdravega razuma. Pri nas smo žal prišli celo do točke, ko mora Republika Nemčija opozarjati trenutno oblast na grozote nacizma, njegove žrtve in nedopustnost poveličevanja nacizma.

Predsednik Marjan Križman je še enkrat spomnil, da letos mineva 80 let od ustanovitve OF in začetka upora slovenskega naroda proti fašizmu in nacizmu ter domačim izdajalcem. Zaradi epidemije tega praznika nismo mogli zaznamovati z državno proslavo. Se je pa zgodilo, da sta ga Janez Janša in Borut Pahor poskušala zamenjati za Malo goro, kar naj bi postalo novi mejnik upora proti okupatorju.

Dan upora proti okupatorju – praznik v spomin na ustanovitev OF – naj nas zato spominja na to, da moramo zgodovinske pridobitve ohraniti in negovati bolj zavzeto kot kadar koli prej v svoji burni zgodovini, saj so narodova samobitnost in samostojnost, enotnost in dejanska suverenost RS še kako pomembni temelji našega obstoja

in prihodnosti. Rašiška četa s svojim bojem, prebivalci Rašice pa kot žrtve nacističnega terorja so tako postali del svetle zgodovine narodnoosvobodilnega boja, ki je oblikoval prihodnost, kakršno danes živimo.

Zveza borcev mora ne glede na vse pritiske nenehno opozarjati na nevarnosti potvarjanja zgodovinskih dejstev tudi s slovesnostmi in dogodki, kakršna je bila spominska slovesnost ob 80. obletnici požiga Rašice, so menili številni udeleženci osrednje slovesnosti, med njimi prvi predsednik republike Milan Kučan. Toplo so pozdravili ustvarjalce kulturnega programa, ki so v besedah in pesmih kot rdečo nit povzeli pesem Vinka Moderndorferja »Trebja je vedeti«. Da, treba je vedeti in se upreti vsem poskusom razvrednotenja narodnoosvobodilnega boja in njegovih vrednot. Številni praporščaki ljubljanskih borčevskih organizacij in praporščaki, ki so prispeli z udeleženci iz Slovenije, so ponosno dvignili prapore ob petju Partizanskega pevskega zbora, še posebej pa ob pesmih Hej brigade, Pesem o svobodi in Vstala Primorska.

Meta Verbič

NADALJEVANJE S STRANI 1

80. obletnica ljudske vstaje

Obisk spominskega centra Pelince ob severnomakedonsko-srbski meji.

Zafirovskemu. Predsednik Zaev se je posebej pozdravil z vsemi tujimi delegacijami. Udeleženci slovesno-

sti so obiskali tudi spominski center Pelince ob makedonsko-srbski meji. Na srbski strani je samostan

Poudarki iz govora predsednika ZZZB NOB Slovenije

- Tudi v ZZZB Slovenije pozorno spremljamo življenje in razvoj Severne Makedonije in cenimo rezultate, ki jih dosegate na vseh področjih. Kakor moremo, smo in bomo še naprej podpirali njen razvoj in še nadaljnje širjenje in poglobljanje meddržavnih odnosov med Slovenijo in Severno Makedonijo na vseh področjih, delovne in življenjske povezave med našimi ljudmi. Še posebej podpiramo prizadevanja za vključitev v EU.
- Zgodovina naših odnosov je znana, skupno življenje v skupni državi Jugoslaviji in že prej (Slovenci smo sodelovali v ilindenski vstaji) so ne le spomin, ampak tudi pomemben temelj za naše odnose in sodelovanje danes. In to je dinamično, razvito na vseh področjih.
- Prav posebej želim opozoriti na našo trajno hvaležnost in spomin na gostoljubje, ki so ga doživeli tisoči Primorcev tukaj v Makedoniji, ko so bežali izpod fašističnega škornja, s svojih domov iz skoraj ene tretjine sedanje Slovenije, ki so jo zavezniki »podarili« Italiji, prav tako tudi naše sodelovanje v skupnem boju proti fašizmu in nacizmu med drugo svetovno vojno. Slovenci so se

borili v makedonskih partizanskih enotah v Makedoniji, Makedonci, Albanci in drugi iz Makedoniji so sodelovali pri osvobajanju krajev v Sloveniji in Trsta. Ob tem naj se spomnim spomenika padlim borcem v Bistrenici pri Negotinu, groba v vasi Zbaždi. Hvala vam, dragi tovariši, tudi za skrb za te in druge pomnike, s katerimi se ohranja spomin na ta skupni boj za svobodo.

- Naša skupna pot za ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja bo še bolj utrdila naše sodelovanje, ki temelji na protifašizmu, bratstvu, enakosti in prijateljstvu. Vaše povabilo je za nas izjemnega pomena, saj tudi po tej poti utrjujemo mednarodno sodelovanje, ki je temelj za sobivanje narodov, združenih v evropski skupnosti, ki temelji na protifašizmu, miru in solidarnosti. Partizanski boj nam je prinesel svobodo, ki je terjala ogromne človeške žrtve in strahotno trpljenje. Da te epopeje naših narodov nikoli ne bomo pozabili, vam v trajni spomin poklanjamo knjigo Partizani avtorja dr. Jožeta Pirjevca, profesorja zgodovine in akademika, ki je nedvomno velika avtoriteta na področju zgodovine.

Prohor Pčinski, v katerem je bilo avgusta 1944 ustanovno zasedanje ASNOM. Makedonija se je večkrat do zdaj, že tudi v času Jugoslavije, skušala neuspešno dogovoriti s Srbijo, da bi ta samostan zaradi zgodovinskih in simbolnih razlogov pripadel Makedoniji.

Sklepno uradno srečanje razširjenega vodstva SBM s povabljenimi in prisotnimi borčevskimi delegacijami in predsednikom Hantijem v Klubu poslancev v Skopju je povzelo vse naše delovne, tovariške in neuradne pogovore in stike v času našega druženja v Makedoniji. Uvodnemu govoru podpredsednika SBM so sledili govor predsednika Hantija in govori predsednikov vseh prisotnih borčevskih organizacij. Ti so opozorili na pojavne oblike neofašizma, ki so prisotne v vseh okoljih, in nujnost krepitve sodelovanja na protifašistični podlagi. V tem okviru je bila posebej povedna predstavitev lastne izkušnje predsednika Hantija, ko je bil leta 2010 fizično napaden sredi Budimpešte. Po sedmih letih so odkrili storilce in obsojeni so bili na sedem let zaporu. Povedni so tudi pojavi prisvajanja in potvarjanja zgodovine, na katere so opozorili člani delegacije SABNOR BiH. Ob vstopu v muzej v Rudu je namreč obešena tudi slika Draža Mihajlovića, na Sutjeski pa je posebno proslavo organizirala tudi Republika Srbija – enostransko se poudarjajo le sodelovanje in žrve Srbov v bitki na Sutjeski.

Obisk delegacije ZZZB NOB Slovenije je bil vsestransko koristen. Poleg tega, da smo počastili največji državni praznik v Makedoniji, je bil koristen tudi zaradi krepitve sodelovanja med borčevskimi organizacijami na območju nekdanje skupne jugoslovanske države. Na obisk v Slovenijo smo povabili predsednika FIR in tudi predsednika SUBNOR Srbija.

Marjan Šiftar, foto: Ibrahim Durmo

V METEŽU ZGODOVINE – Selce v Slovenskih goricah

Spomin na ustreljene talce družine Druzovič

Območje Upravne enote Lenart v Slovenskih goricah (občine Benedikt, Cerkevnik, Lenart, Sveta Trojica, Sveti Jurij v Slovenskih goricah in Sveta Ana) je spadalo v tisti del okupirane Slovenije, ki ga je leta 1941 zasedla Nemčija. Tako kot drugod na slovenskem Štajerskem je tudi v Slovenskih goricah veljal do potankosti zgrajen nemški okupacijski sistem. Za slovensko Štajersko so nacisti predvideli aneksijo in raznarodovanje, in to najbolj popolno in v najkrajšem času, ter jo tudi začeli najbolj dosledno izvajati. Popolno in za kratek rok predvideno ponemčenje dežele bi dejansko pomenilo uničenje slovenskega naroda kot etnične celote.

Med najbolj represivnimi ukrepi nacističnih oblasti v okupirani slo-

Na ustreljene talce – člane družine Druzovič spominja tudi spominska plošča na pročelju doma kulture na Selcah (Foto: Marjan Toš)

venski Štajerski je bilo streljanje talcev. Med ustreljenimi talci so bili tudi člani družine Druzovič iz Selc

v Slovenskih goricah. Vsa družina je sodelovala z Jožetom Lackom in pozneje s Slovenskogoriško partizansko četo. Zaradi izdaje so Nemci družino Druzovič iz Selc v Slovenskih goricah 13. julija 1942 aretirali in njihovo domačijo požgali. Družinske člane so odpeljali na grad Borl, od tam pa v celjski Stari pisker, kjer so jih kot talce ustrelili 30. julija 1942. V Starem piskru so bili ustreljeni Gregor Druzovič (1883), Marija Druzovič (1884) in Antonija Druzovič (1924). Hčer Jožefo Druzovič (1925) so iz Borla odpeljali v koncentracijsko taborišče Auschwitz, od koder se je živa vrnila 15. avgusta 1945. Vse do smrti je bila ena od živih prič tega nemškega uničevalnega taborišča v okupirani Poljski, za katero je veljal vzdevek »pekel na zemlji«. Ustreljenim članom družine Druzovič se vsako leto poklonijo člani organizacije za vrednote NOB in slovenskogoriški domoljubi.

Marjan Toš

KOLUMNA

Jože Poglajen

Slepa ulica oklepni bataljonov

Prejeli dnevi je v senci protestov zoper vlado Janeza Janše, spremljanih s policijskim vodnim topom in velikimi količinami solzivca, parlamentarni odbor za obrambo z večino glasov potrdil resolucijo o razvoju Slovenske vojske v naslednjih petnajstih (!) letih. Tako kot pred enajstimi leti sprejeta obrambna resolucija, ki mimogrede še velja, je tudi ta skregana s kmečko pametjo. In ta kmečka logika pravi, da moraš, preden se lotiš pet milijard dragega načrtovanja obrambe, ugotoviti, kdo ali kaj so lahko sovražniki, pred katerimi bi se branili.

Pred 31 leti so razglašali, da je naš sovražnik jugoslovanska armada, ki smo jo leto pozneje, kot pravi osamosvojitvena zgodovina, premagali in izgnali iz Slovenije. Kdo je bil od takrat naprej naš sovražnik, naši politiki in večinoma priučeni generali še niso natančno opredelili. A so, kljub temu da te osnovne predpostavke ni bilo, na noge – predvsem po ameriških vzorih in potrebah njihove orožarske industrije – postavili Slovensko vojsko za vojaško obrambo pred sovražnikom, ki ga niso poznali.

Namesto da bi torej kolikor je mogoče vendarle sledili tej logiki, da je treba najprej opredeliti verjetnega sovražnika, agresorja, se pravi napadalca na Slovenijo, v njej najdemo velike količine vojaške in politične latovščine. Predvsem pa resolucija ne govori o razvoju obrambe za potrebe Slovenije, ampak govori o utrjevanju sedanje zasnove, podprte z vedno večjimi količinami železja v obliki raznovrstnih oklepnikov, topov, mitraljezov, vojaških ladij in povečanja števila pripadnikov slovenske vojske. In vse to večinoma za potrebe Nata. Tistega Nata, ki so mu dnevi očitno šteti, saj se od njega odklikajo Američani, ki so ga tudi ustanovili kot protiutež komunističnemu Varšavskemu paktu, ki ga že več kot 30 let ni več. Namesto da bi se opredelili, kako obrambno delovati, če bo Nato v doglednem času razpadel, še kar pišejo o kolektivni obrambi Nata!

V resoluciji sta tako branja vredni le dve poglavji. Najprej tisto, ki govori o tveganjih za razvoj Slovenske vojske. Česa se najbolj bojijo naši generali? Tega, da v državi ne bo prišlo do vzpostavitve družbenega ozračja, ki bi podpiralo te načrte, in da se bo zaradi pomanjkanja javnomnenjske podpore in politične volje nadaljevalo stanje slabe pripravljenosti in sposobnosti Slovenske vojske. Ter še, da zaradi tega odpora v javnosti vojska ne bo dosegla svojih ambi-

cij. Najbrž imajo prav, vendar bi se po tridesetih letih lahko vprašali, kje so vzroki za takšno ne ravno spodbudno javno mnenje o Slovenski vojski. O tem v resoluciji ni niti črke.

Drugo poglavje, ki mu velja pritrđiti, je ocena morebitnih sovražnih dejavnosti zoper Slovenijo. Takole so generali zapisali, poslanci – razen poslancev strank LMŠ in Levice – pa potrdili: mogoče je pričakovati, da bo Slovenija izpostavljena okrepljenim obveščevalnim dejavnostim, gospodarskim, psihološkim in političnim pritiskom, množičnim usmerjenim migracijskim tokovom, kibernetičnim napadom ... Toda namesto da bi v resoluciji nakazali, kako se upreti tem nevarnostim, recimo jim specialne vojne, resolucija v nadaljevanju govori le o krepitvi bojnih zmogljivosti, in še to predvsem za potrebe Nata, in na prva mesta postavlja nakupe osem- in štirikolesnih oklepnikov za potrebe pehotnega in bojnega izvidniškega bataljona, čeprav celo sami priznavajo, da neposredne vojaške grožnje ali vojaška okupacija Slovenije niso verjetne. Še manj je

verjetna uspešna obramba. Kdo bi nas napadel? Sosedje? Malo verjetno, še manj prepričljiva je ocena, da nam agresorske nevarnosti grozijo z juga in vzhoda, se pravi iz Rusije in Kitajske.

Tako mimogrede le sramežljivo omenjajo,

da bi ob neuspešni vojaški obrambi Slovenije morala Slovenska vojska preiti na zasnovo nekonvencionalnega delovanja. Kaj to pomeni, v resoluciji niso nikjer opredelili. Mislimo si lahko, da gre za raznovrstno gverilsko bojevanje. Še manj je kaj napisanega, kako se pripraviti na to gverilo in seveda na preventivno obrambo pred nevojaškimi nevarnostmi. Pri tem bi se lahko naslonili na izkušnje odpora na naših tleh zoper nacistične in fašistične agresorje med drugo svetovno vojno. Ne le na partizane, ampak na v Evropi edinstveno organizacijo vsestranskega ilegalnega delovanja zoper okupatorje. Če bi seveda to izkušnjo, upoštevajoč današnje razmere, da se glede na majhne razpoložljive sile nima smisla okupatorju upreti frontalno, ampak mu greniti vsakdan z gverilskimi napadi in sabotajami, vzeli za izhodišče, bi seveda morali obstoječo vojsko in sploh obrambno doktrino resetirati ter obrambo postaviti na povsem nove temelje, v katerih oklepniki in vojska, v kateri je več častnikov kot vojakov, nimajo česa iskati. Toda glasovanje v odboru kaže, da si česa takega naša strankarska elita ne upa na glas izreči.

Kdo bi nas napadel? Sosedje? Malo verjetno, še manj prepričljiva je ocena, da nam agresorske nevarnosti grozijo z juga in vzhoda, se pravi iz Rusije in Kitajske.

NOVICE

Popisali 6500 spomenikov

Dosegli smo znamko 6500 spomenikov na Geopediji. Med zadnjimi je bila vpisana reliefna podoba tigrovca, partizana in kulturnika Danila Turka - Joca, ki je v koči Planika pod Triglavom. Tja se je odpravila skupina protivladnih protestnikov, da vrh Triglava očisti virusa nacizma, in bila ob vrnitvi deležna pogroma kanibalskih medijev Nove24TV

in Demokracije. Moje parodično zasukane odgovore na esdeesovska zaslivanja si lahko preberete v nanizanki z naslovom Triglavka saga: Vodnik na Triglavu, Zarota pod Triglavom. Tretje nadaljevanje temačne zgodbe iz Zlatorogovega kraljestva: Odgovori na novinarska vprašanja, Domoljubje ni zločin in Javno pismo podpore. V Ljubljani

so bili evidentirani novi spotikavci, daljša se tudi seznam odstranjenih spomenikov, modre zvezdice, ki označujejo neobiskane spomenike, se druga za drugo spreminjajo v rdeče, v glavnem po zaslugi Daniela Divjaka, Miloša Kermavnarja in Mojce Župančič. Popisovanje se nadaljuje. Smrt fašizmu!

Miran Hladnik

Mala Moskva pod Gorjanci

Vaščani Gabrja so v sodelovanju z Mestno občino Novo mesto, Združenjem borcev za vrednote NOB Novo mesto in krajevno organizacijo ZB za vrednote NOB Gabrje 28. septembra na obnovljenem trgu sredi vasi gostili delegacijo iz Moskve, mesta heroja.

Zaradi dogodkov, povezanih z drugo svetovno vojno, in številnih domačinov, ki so sodelovali v narodnoosvobodilnem boju, se je vasi pod Gorjanci prijelo ime Mala Moskva. Tamkajšnji vaščani so se množično uprli nemškemu in italijanskemu okupatorju ter domačim izdajalcem in s svojim uporom in bojem vsa štiri leta vojne preprečevali okupatorju, da bi vas zasedel in v njej organiziral vojaško posadko. Sredi lepo obnovljenega trga stoji spomenik iz belega kamna, ki je na vrhu zaključen s peterokrako zvezdo. V širšem spodnjem delu so zapisana imena padlih partizanov in drugih žrtev fašizma iz Gabrja in okoliških vasi.

Pred poldrugim letom je bila dana pobuda, da bi se prenovljeni trg poimenoval v Trg Mala Moskva. Predlog je bil poslan županu mesta Moskve. Visoki obisk moskovske delegacije je eden izmed korakov na poti k uresničitvi zamisli. Gabrje sta obiskala Sergej Jevgenjevič Čeremin, minister za zunanje gospodarske in mednarodne odnose mesta Moskva, in predsednik moskovske gospodarske zbornice Vladimir Mihajlovič Platonov s sodelavci.

Visoke goste je ob prihodu pozdravil glavni organizator srečanja, podjetnik Ivan Kralj, ki je že večkrat dokazal, da mu je domače Gabrje posebej pri srcu. V uradnem programu je dobrodošlico v imenu mestne občine Novo mesto izrekel podžupan Boštjan Grobler, v imenu krajevne skupnosti Gabrje predsednik sveta Rok Mežnar, v imenu Združenja borcev za vrednote NOB Dušan Černe, predsednik Združenja in častni konzul Ruske federa-

cije v Republiki Sloveniji. Posebno čast so predstavniki Moskve izkazali prisotnemu upokojenemu generalu in borcu NOB, 97-letnemu Ladu Kocjanu.

Po pozdravnih nagovorih sta ob prisotnosti praporščakov in pripadnikov 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona k spomeniku položili venec delegaciji vlade mesta Moskva in Združenja ZB za vrednote NOB Novo mesto, padlim borcem NOB pa so se s cvetjem poklonili tudi drugi prisotni.

Gostje so v znamenje prijateljstva in sodelovanja z mestno občino Novo mesto pri domu Lovske družine Trdinov vrh zasadili lipo. Ivan Kralj in Ivan Kuljaj sta zbranim predstavila dogajanje v Gabrju in okolici med narodnoosvobodilnim bojem, goste pa so razveselili tudi osnovnošolci iz Osnovne šole Brusnice, ki so se predstavili z recitacijo in folklornim nastopom.

Darko Pucelj,

foto: Mestna občina Novo mesto

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Energija in gospodarski razvoj

Energija je sposobnost opravljanja dela ali nujenja vira toplote. Vaclav Smill v Enciklopediji energije (2004) loči dvanajst obdobij svetovne zgodovine, povezanih s spremembami uporabe energije.

V prvem obdobju je prevladovala somatska energija (1) z uporabo mišic za zagotovitev osnovne preskrbe s hrano. Njeno kakovost je izboljšal kolektivni lov na velike sesalce. Že predhodnik Homo sapiens, Homo erectus, je uporabljal ogenj. Njegova uporaba za kuhanje in s tem mehčanje hrane (2) se je začela nekako pred 250.000 leti. V neolitski revoluciji pred okoli 10.000 leti se je začel naslednji energetski prehod z uporabo vlečnih živali (3), okoli leta 4000 pred našim štetjem pa so ljudje začeli uporabljati ogenj za krčenje gozda in pridobivanje obdelovalne zemlje, izdelavo opek in keramike ter obdelavo kovin – sprva bakra in z začetkom okoli 1400 pred našim štetjem še železa (4).

V tem obdobju je intenzivna uporaba lesa povzročila krčenje gozdov (deforestacija) v Španiji, na Cipru, v Siriji, Iranu in Afganistanu. Najstarejše civilizacije so okoli tri tisoč let pred našim štetjem s preprostimi štirioglatimi jadrji uporabljale energijo vetra za jadranje (5). Uporaba vode kot energetskega vira (6), najprej za mletje žita, je bila prvič zabeležena v prvem stoletju pred našim štetjem v grškem Solunu. V srednjem veku, okoli leta petsto na Kitajskem in okoli leta tisoč v Evropi, so uvedba komata pri konjski opremi, podkovanje konj in uvedba pluga izboljšali energetsko učinkovitost vlečnih živali (7). Na koncu srednjega veka, v petnajstem stoletju, so najprej portugalski mornarji, nato pa tudi drugi uporabili vetrno energijo z več prilagodljivimi jadrji (8). Celine so se povezale in začel se je novi vek. Istočasno so v dolini Rena prvič uvedli plavže.

Prehod od energetske porabe lesa in živalske moči na uporabo fosilnih goriv in strojev, ki ta goriva uporabljajo, je bil postopen. V Angliji je bil ta prehod povezan s pomankanjem lesa. Ob postopnih izboljšavah parnega stroja, sprva je v rudnikih služil kot črpalka za vodo, je leta 1769 James Watt patentiral takšen stroj s široko možnostjo uporabe (9). To letnico štejejo za začetek industrijske revolucije (Christopher Freeman in Carlota Perez). Tendence, ki so jo povzročile, so izvirale iz rasti osebne porabe po odpravi tlačanstva in dvigu realnega dohodka prebivalstva (Immanuel Wallerstein). V tej zgodnji fazi mehanizacije se je razvijala zlasti tekstilna industrija. V večji meri kot

pari so uporabljali vodno energijo, čemur je bila na primer najprej tudi namenjena Franciseva turbina (uvedena leta 1847). V kmetijstvu je bila razširjena uporaba vetrne energije. Okoli leta 1830 je v Evropi sledil drugi dolgoročni cikel po industrijski revoluciji z razvojem železnic in spremembo plovbe z uvedbo parnikov. Okoli leta 1880 se je začel tretji dolgoročni cikel z obdobjem elektrifikacije (10), jeklarstva, industrije kemičnih izdelkov in motorizacije. V nekaj letih so si sledili izum žarnice (Thomas Edison), razvoj hidroturbin, izum učinkovite parne turbine, transformatorja in učinkovitega elektromotorja. Po osnovni ideji Michaela Faradaya ga je leta 1888 razvil Nikola Tesla. Do leta 1890 je bil vzpostavljen in standardiziran elektroenergetski sistem današnjega tipa. Tehnologija armaranega betona in izum dvigala sta omogočila gradnjo nebotičnikov, izum klimatske naprave (William Carrier v letu 1902) pa je omogočil migracijo prebivalstva v subtropske dežele. V istem dolgoročnem ciklu se je z uvedbo motorja na notranje izgorevanje začelo obdobje surove nafte (11). Dva različna tipa motorja na notranje izgorevanje sta v zadnjem desetletju devetnajstega stoletja razvila Gottlieb Daimler in Rudolf Diesel.

Leta 1904 sta brata Wright začela z letalskim prevozom (12). Leta 1944 je bil za vojaška letala prvič uporabljen reaktivni pogon, ki se je postopoma prenesel tudi v potniško letalstvo.

Po gospodarski depresiji od oktobra 1929 dalje in vlogi države pri njenem odpravljanju je sledilo obdobje množične proizvodnje standardiziranih izdelkov, namenjenih za množično porabo. Vpeljavo tehnologije tekočega traku je omogočila elektrifikacija, porabo proizvedenih dobrin pa državna regulacija in ustrezna vloga sindikatov v kolektivnem pogajanju. Leta 1904 sta brata Wright začela z letalskim prevozom (12). Leta 1944 je bil za vojaška letala prvič uporabljen reaktivni pogon, ki se je postopoma prenesel tudi v potniško letalstvo.

Vpeljavo tehnologije tekočega traku je omogočila elektrifikacija, porabo proizvedenih dobrin pa državna regulacija in ustrezna vloga sindikatov v kolektivnem pogajanju.

OBLETNICA – Obisk taborišča Renicci

Spomin na jugoslovanske internirance

V sicer skromnem spominskem parku v nekdanjem italijanskem koncentracijskem taborišču Renicci v kraju Motina v Toskani so se na tradicionalni, tokrat že dvanajsti, prireditvi spomnili taboriščnikov, ki so od oktobra 1942 do kapitulacije Italije trpeli in umirali v taborišču nedaleč od reke Tibere.

Največ je bilo Slovencev, več kot 5000, precej pa tudi Hrvatov in nekaj Črnogorcev. Njim v spomin in opomin so občina Anghiari, Združenje ANPI v mestu Anghiari in kulturna skupina igralcev in glasbenikov, ki jih vodi Andrea Merendelli, direktor gledališča v Anghiariju, 10. oktobra pripravili tradicionalni dan spomina na Renicci. Prireditve se je udeležila tudi delegacija ZZB NOB Slovenije, ki jo je vodil član predsedstva ZZB NOB Slovenije in predsednik Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja Jani Alič.

Zbrane je na dobro obiskani prireditvi nagovoril ponovno izvoljeni župan občine Anghiari, Alessandro Polcri, in med drugim povedal, da si občina prizadeva ohranjati spomin na Renicci. Pripravljajo že tudi konkretne načrte. Tako bodo na območju nekdanjega taborišča odkupili nekaj taboriščnih objektov, ki sicer propadajo, v njih pa bodo uredili informacijski center in stalno razstavo o nekdanjem taborišču. Pred propadom pa so pod srednjeveškim naseljem že rešili nekdanjo železniško postajo, za obnovo kate-re so porabili 250.000 evrov. V imenu slovenske delegacije, v njej so bili tudi trije sinovi treh preživelih taboriščnikov (Vinko Kožuh, Alojz Maršič in Janez Alič), se je za sprejem in veliko pozornost, ki so jo namenili gostom iz Slovenije, zahvalil Janez Maršič, član Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja pri

Program je potekal v spominskem parku na območju nekdanjega taborišča.

ZZB NOB Slovenije: »Stojimo na mestu, kjer so naši očetje preživeli in pretrpeli skoraj eno leto – od 7. oktobra 1942 do 14. septembra 1943. Tudi po kapitulaciji Italije se je njihovo trpljenje nadaljevalo. Veliko jih je bilo namreč v pričakovanju zaveznikov zajetih in odpeljanih v nemška koncentracijska taborišča. Številni od tistih, ki so uspeli pobegniti, pa so se vključili v enote italijanskih partizanov. Naši očetje Reniccija niso nikoli pozabili. Tudi mi ga ne bomo. Posebna zahvala in priznanje pa velja tudi vam, ki tukaj vsako leto ohranjate spomin na naše internirance.«

V okviru dneva spomina na Renicci so pripravili tudi pohod od železniške postaje v Anghiariju do

pet kilometrov oddaljenega taborišča. To pot so morali prehoditi tudi interniranci, ki so prihajali v taborišče iz taborišč v Monigu, na Rabu, v Gonarsu, Viscu, iz konfinacije na otoku Ustica in številnih drugih krajev, ki so bili pod vladavino fašistične Italije.

K spominskem obeležju v nekdanjem taborišču so župan in člani slovenske delegacije položili venca in prižgali svečke. Venec so položili tudi pri kostnici v Sansepolcru, kjer so v kovinskih krstah z rdečimi zvezdami posmrtni ostanki jugoslovanskih taboriščnikov in borcev, ki so v bojih proti nacifašistom na območju Toskane padli v vrstah italijanskih partizanov.

J. A.

Mirco Draghi, predsednik ANPI iz Anghiarija, je goste iz Slovenije odpeljal tudi do mesta, kjer je v boju padel narodni heroj Dušan Bordon, ter do Antonia Acquistija, nekdanjega župana in pisatelja, ki živi v mestecu Caprese di Michelangelo, rojstnem kraju velikega umetnika Michelangela Buonarrotija, in prav zdaj piše knjigo tudi o Dušanu Bordonu. V muzeju ANPI v Sansepolcru so člani Koordinacijskega odbora s pomočjo Elene Zanchi, ki je na na Univerzi v Firencah v letu 2019/2020 diplomirala na temo zgodbe o vojni in življenju iz člankov Odilia Goretija o koncentracijskem taborišču Renicci, dobili precej fotografskega materiala in drugih dokumentov, vezanih na taborišče Renicci.

DOGODKI – Pogovor s taboriščnico in ukradenim otrokom

»Bodite občutljivi za vsako sovraštvo!«

delo. Delali smo od jutra do večera v dežju, snegu, toči, skratka v vseh razmerah, šele zvečer smo se lahko vrnili v barako ...« Gospa nam je povedala še veliko drugih prigod, ki so se ji zgodile med vojno in so nas vse prisotne zelo pretresle – kako je mogoče, da človek kaj takega dela drugemu človeku?

Gospod Vlado Guna pa je povedal, da je bil žrtev nemškega ukaza, da je treba moške uporniških družin pobiti, ženske odvesti v taborišča, otroke pa oddaljiti od njihove domovine. On je bil eden teh otrok, ki so jih oddaljili od domovine in jih namestili v tako imenovane nemške »vrtce«. Gospod nam je povedal, da se sicer ne spomni veliko, ker je bil takrat star le dve leti, a spomnil se je, da so bili v bistvu tu zapušteni gradovi in samostani nad nemškimi mesti in vasm, ki so jih preuredili v nekakšne prevzgojne domove. Zanj je skrbela njegova starejša, štiriletna sestra. Spominja se, da ga je ob koncu vojne nekdo

porinil po stopnicah, padel je in si zlomil nogo in roko. Zdravstvene pomoči skoraj ni bilo, samo ovili so mu zlomljena uda. Ko je prišel v Jugoslavijo, je takoj potreboval zdravniško pomoč, a življenje v Jugoslaviji je bilo na začetku težko: s sestro sta kar nekaj časa potovala po vseh slovenskih rejniških domovih. Vseeno je naredil nekaj iz svojega življenja. Zdaj ima družino in živi dolgo življenje ...

Težke preizkušnje prinesejo tudi globoka spoznanja. Sonja Vrščaj nam je toplo priporočila, naj ljubimo svojo državo, kulturo in naj bomo ponosni Slovenci. Naj bomo sočutni in nesebični, predvsem pa naj bomo občutljivi za vsako sovraštvo. Sovraštvo privede do vojne, vojna pa vse prizadene s takimi grozotami, ki se v mirnem obdobju nikoli ne morejo zgoditi.

Za vse navzoče je bilo pričevanje izjemno zanimivo – možnost pogovarjati se z ljudmi, ki so preživeli takšne grozote, pa imajo še vedno nasmeh na obrazu, izjemno življenjsko energijo in voljo, je res dragoceno. Besede so se nas zelo dotaknile, gospod in gospa sta nam v eni uri res prirasla k srcu. Obisk je bil pretresljiv, a nam je bil všeč in gotovo ga še dolgo ne bomo pozabili. Upava, da tudi njune volje in sporočila ne.

Anže Demšar 9. a in Kora Naglič 9. c

SPOROČILA

Marezige
ostajajo simbol
protifašizma!

Marezige so se v svetovno zgodovino zapisale kot prizorišče prvega upora zatiranega ljudstva zoper fašizem. Ta simbolični kraj se je 9. oktobra letos znašel v nenavadnem položaju, ko so se tam zbrali privrženci vladajoče politične stranke, ki nenehno zasmehuje in blati partizanski upor proti fašizmu. Ta stranka celo povečuje kolaboracijo z okupatorji in v iskanju nove resnice postavlja izdajstvo naroda ob bok partizanskemu boju. Zagovarja celo teorijo, da so se tudi tisti, ki so med drugo svetovno vojno sodelovali z okupatorjem, borili za svobodno Slovenijo.

Zato ni naključje, da so Primorci, ki so dolga leta trpeli pod fašizmom, srečanje članov stranke SDS v Marezigah razumeli kot provokacijo. Ob tem še posebej bode v oči dejstvo, da slovenska policija v času te vlade očitno deluje predvsem v korist politične stranke SDS. Policisti so namreč kar zavarovali srečanje članov te politične stranke, namesto da bi za varovanje dogodka poskrbeli organizatorji, kar je tudi ena od zakonskih organizacijskih odgovornosti organizatorjev. A po novem je očitno drugače. Zato se ob tem zaskrbljeno sprašujemo, v čigavem interesu deluje slovenska policija – v interesu varovanja naroda ali v po novem v interesu politične stranke na oblasti?

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

Sveti Urh
– območje
spomina

Na tiskovni konferenci za novinarje je bila 14. oktobra 2021 predstavljena brošura Sveti Urh – območje spomina. Z izdajo brošure se je zakročila ponovna postavitev razstave na Sv. Urhu, ki je bila odprta septembra lani v mežnariji poleg cerkve sv. Urha. Brošuro o Sv. Urhu je napisal dr. Martin Premk in poleg dogajanja na Sv. Urhu opisuje tudi medvojno kolaboracijo ter nastanek belogardističnih in domobranskih enot.

M. P.

Praznik
partizanske
pesmi

KUD Serafin vabi na 13. Praznik partizanske pesmi, ki bo v soboto, 27. novembra 2021, ob 18. uri v Festivalni dvorani v Ljubljani. Na prireditvi bo nastopilo devet pevskih zborov. Častni pokrovitelj prireditve je župan Mestne občine Ljubljana Zoran Janković. Vstop je prost.

Opravičilo

Bralcem Svobodne besede se tokrat opravičujemo zaradi napake, do katere je prišlo v uvodniku na prvi strani časopisa. Iz tako imenovane Salojske republike (Repubblica di Salo, ker je bila nastanjena v mestecu Salo, sicer pa uradno imenovana Repubblica Sociale Italiana – RSI) smo »naredili« kar socialistično republiko. Pravilno je: socialna. **Uredništvo Svobodne besede**

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

DOGODKI

Pohod na Rašico

ZZB za vrednote NOB Črnuče, Mestna občina Ljubljana ČS Črnuče in ZŠD Črnuče so 18. septembra pripravili že 5. pohod na Rašico. Organizatorji so na pohod povabili vse ljubitelje narave, pohodništva in ohranjanja spomina na polpreteklo zgodovino.

Prvi pohodniki so se v Parku herojev pri Osnovni šoli Maks Pečar začeli zbirati že okoli sedme ure. Zbralo se je približno 80 udeležencev, pridružilo se jim je še 80 učencev osnovne šole s šestimi mentorji.

Pohod je bil načrtovan po dveh poteh. Prva, težja pot je potekala od Parka do turistične kmetije Blaž, nato čez Dobeno in mimo stolpa do vasi Rašica, druga, lažja, pa po Sračji dolini do vasi. Prvi pohodniki, ki so se odločili za težjo pot, so se odpravili najprej, za njimi mladi pohodniki – učenci osnovne šole s svojimi mentorji, zadnji pa so odšli po lažji poti. Učenci so se na svoji poti ustavili pri spomeniku heroju Cenetu Štuparja, kjer jim je mentor, profesor Gregor Orelj, obširno predstavil pomen tega pohoda.

Ko smo se po prehojeni poti vsi zadovoljni zbrali pri gostilni Špan na Rašici, je predsednik ZZB Črnuče tovariš Rudi Vavpotič nagovoril vse prisotne, posebej mlade pohodnike, in zaželel udeležbo tudi prihodnje leto. Sledilo je zelo dobrodošlo okrepčilo za vse udeležence.

S pohodom smo zaznamovali tudi 80. obletnico požiga prve slovenske vasi Rašica. 20. septembra 1941 so namreč nemški okupatorji ob pomoči domačih izdajalcev

zločinsko požgali vas Rašico, prebivalce pa izgnali. Pred spominsko ploščo na gasilnem domu na Rašici so se žrtvam fašističnega nasilja s cvetjem in prisotnostjo dveh pripadnikov garde in kvinteta trobil Slovenske vojske poklonili predsednik ZZB NOB Črnuče Rudi Vavpotič, predsednica mestnega odbora NOB Julijana Žibert in predsednik taboriščnega odbora Ravensbrück Matjaž Špat.

Po končani slovesnosti je MePZ KUD Svoboda Črnuče zapel dve pesmi, udeleženci pohoda pa smo se nato odpravili na osrednjo slovesnost, ki je bila v športnem parku v Srednjih Gameljnah.

Slovesnosti se je udeležilo veliko število ljudi, sodelovalo je 18 praporščakov, Partizanski pevski zbor, recitatorji in pevci. Slavnostni govornik je bil Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije, pozdravni nagovor pa je imel tudi ljubljanski župan Zoran Janković.

Marija Plazar

PRIDRUŽITE SE
DRUŽINI MOJ PLUS

Postanite član lojalnostnega programa,
zbirajte točke in jih izkoristite za
številne ugodnosti.

VEČ O TEM

080 21 15 | 02 22 00 115 | info@energijaplus.si | energijaplus.si

moj PLUS

ENERGIJA PLUS

KJER JE PRAVA ENERGIJA DOMA.

ZLOČINI OKUPATORJEV – Spomenik 24 talcev

Slovenci so bili obsojeni na uničenje

Uspelo je. Spomenik 24 talcev je obnovljen. S tem smo v Ljubljani odgovorili na vandalsko dejanje neznanec, ki so se pred časom spravili nad spomenik. 13. oktobra, na dan Četrtno skupnosti Center in na dan, ko so leta 1942 fašistični okupatorji v ulici za Poljansko gimnazijo ustrelili 24 Ljubljčanov, smo se spet zbrali pri spomeniku in se poklonili spominu na žrtve.

Najprej so delegacije Mestne občine Ljubljana, Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center in Krajevne organizacije 24 talcev ter ljubljanskega odbora SD k spomeniku položile vence. Polaganje je potekalo ob prisotnosti častne straže Slovenske vojske in zvokih žalostink v izvedbi Kvinteta Policijskega orkestra ter pozdravu prapora Ljubljane – mesta heroja in Krajevnega odbora 24 talcev.

Za uvod v kulturni program je Partizanski pevski zbor zapel Hej brigade, sledile so recitacije dijakov Gimnazije Poljane in spominske besede dr. Martina Premka, nekoč tudi dijaka Gimnazije Poljane in člana predsedstva ZZB NOB Slovenije.

lja zajel tudi Slovence, ki so bili kot manjvredni narod obsojeni na uničenje. Kot vsi svobodoljubni ljudje in narodi sveta so se tudi Slovenci uprli nasilju in sovražstvu, njihov odgovor sta bili Osvobodilna fronta in partizanska vojska, ki sta povedli ljudi v boj za svoj narod, svojo domovino in svobodo. Žal se danes na vse to pozablja. Določeni politiki žalijo žrtve in narodnoosvobodilni boj in s tem žalijo in zanikajo vse, ki so padli za svobodo in mir. O padlih za svobodo se širijo laži in se jih uporablja za novo netenje sovražstva. Ne pustijo se pri miru niti njihovi spomeniki, skrunijo se in rušijo, kot so porušili tega v Ulici talcev, ter s tem nedolžne žrtve ponovno ubijajo. Tragične dogodke iz druge svetovne vojne uporabljajo za netenje novih delitev, zločince želijo spremeniti v žrtve in žrtve v zločince. Prav druga svetovna vojna, najbolj pa ta kraj nas spominjata in opozarjata na to, kam nas pripelje netenje sovražstva, sovražstvo pa se začne netiti prav z zanikanjem resnice, lažmi in zaničevanjem drugih. Zato moramo čuvati spomin na

DOGODKI – Mednarodni dan miru

»Potrebujemo mir, da obnovimo zaupanje drug v drugega«

To je bilo eno izmed osrednjih sporočil generalnega sekretarja OZN ob letošnjem mednarodnem dnevu miru. Dan miru je leta 1981 razglasila Generalna skupščina OZN. Veteranske organizacije ZZB NOB Slovenije, ZVVS, ZPVD Sever, ZDVIS in Zveza MORiS so ob tem dnevu v Ljubljani pripravile že tradicionalni Pohod za mir. Ta je simbolično potekal med Moderno galerijo in Magistratom v Ljubljani.

Tam je tudi potekala osrednja slovesnost, kjer je zbrane v uvodu pozdravil ljubljanski podžupan Dejan Crnek. Slavnostni govornik je bil direktor celjskega muzeja, dr. Tonček Kregar. V govoru je med drugim poudaril, da »na današnji dan in ob tej slovesnosti pohoda za mir najbrž ni primerno biti preveč pesimističen in črnogled. A če ne želimo tudi v prihodnje obžalovati svoje preteklosti ter je razlagati in zamejevati predvsem z nasilnimi dogodki in obdobji, se moramo vsi skupaj, kot posamezniki in skupnost, strezniti, spametovati in pomiriti in se naraš-

čajochi hysteriji, agresiji in sovražstvu v družbi odločno upreti. Ter ne glede na vse siceršnje barve, razlike in poglede storiti vse, kar je v naši moči, da za nas in naše zanamce ohranimo in še naprej gradimo demokratičen, miren, pravičen in trajnosten svet. Ali z drugimi besedami – svet, v katerem človek človeku morda res nikoli ne bo zmoget biti brat, a tudi človek človeku volk ne sme postati. Nikoli več.« Na

slovesnosti so tudi prebrali letošnjo poslanico generalnega sekretarja OZN ob dnevu miru. Letošnja tema mednarodnega dneva miru je bila okrevanje za pravičen in trajnostni svet. V počastitev žrtvam vseh vojn so se zbrani poklonili z desetimi udarci na boben in žalostinko. Kulturni program je oblikoval Orkester slovenske policije.

Aljaž Verhovnik

TRADICIONALNA PRIREDITEV – Cerje 2021

Kultura vpeta v vse pore življenja

Letošnja slovesnost ob mednarodnem dnevu miru, ki je potekala 25. septembra na Cerju, je bila posvečena kulturi, temeljnemu gradniku identitete prostora in naroda.

Obdobje priprav na leto 2025, ko bosta Nova in »stara« Gorica središče evropskega kulturnega dogajanja, je priložnost, da kulturi posvetimo dolžno pozornost, saj je tesno vpeta v vse pore našega življenja in ostaja ključni izziv hkratnega razlikovanja in povezovanja med narodi. Iztočnici Gregorčičevih verzov »Pridi, zvezda naša, pridi, jasne v nas upri oči, naj moj dom te zopet vidi, zlata zvezda srečnih dni.«

sta po pozdravnem nagovoru predsednika Društva TIGR Primorske, Gorazda Humarja, župana Občine Miren - Kostanjevica Mauricija Humarja in predsednika Združenja KoDVOŠ, Petra Vaša, sledili dve izjemni sporočili slavnostnega govornika, pisatelja, dramatika in kulturnega delavca Toneta Partliča in gosta iz sosednje Italije, župana občine Aiello v Furlaniji, Andrea Bellavite.

Prvi je izpovedal hvalnico Primorski kot zibelki upora proti fašizmu in

nacizmu na Slovenskem in v nadvse čustvenem nagovoru opisal prva leta delovanja pripadnikov TIGR-a kot primarno skrb za ohranjanje jezika. Pretežni del delovanja je bil povezan z ohranjanjem slovenskih knjig in izdajanjem tiskovin, s katerimi so lokalno prebivalstvo spodbujali k negovanju jezika in kulture kot tihega upora okupatorju.

Ko je italijanska vlada sprejela zakon, s katerim je postopno ukinila slovenski jezik v šolah, je dr. Engelbert Besednjak v italijanskem parlamentu dejal: »Zavedajte se, da bo z dnem, ko boste to naredili, sleherni slovenski hiša postala šola in vsaka

slovenska mati učiteljica slovenskega jezika!« Ni naključje, da se zlom okupiranih dežel vedno premišljeno izvaja s pregonom intelektualcev in kulturnikov. Ti negujejo najbolj čvrste vezi med ljudstvom. Zato je prav, da ozavestimo pomen in neizmerno moč kulture, ki je ohranjala pokončnost slovenskega naroda, vivala pogum in bodrila nosilce narodnoosvobodilnega gibanja pred vojno, med njo in po vojni! In Primorska je v ta boj prispevala največja imena slovenske poezije in literature: Gregorčiča, Kosovela, Grudna, Gradnika, Bevka ...

Vir: Občina Miren - Kostanjevica

»Koliko si vredna, svoboda, ve le tisti, ki je zanjo dal svoje življenje. To so bile besede enega izmed pre mnogih talcev v Ljubljani, ki so jih ustrelili italijanski fašisti. Po italijanskem policijskem zapisniku je to v francoščini izrekel Ernest Eypper, pripadnik OF, preden so ga ustrelili. Kot francoski državljani se je pridružil slovenskemu uporu in deloval v Osvobodilni fronti do prezgodnje smrti spomladi leta 1942.« je povedal Martin Premk.

V nadaljevanju je dr. Premk z izbranimi besedami orisal vse grozote največje svetovne morije, v kateri je umrlo več kot 50 milijonov ljudi. Leta 1941 je ta velikanski val nasi-

vse žrtve, ki so dale svoje življenje za svobodo in mir. Kajti prav njim, ki so žrtvovali največ, smo dolžni, da naredimo vse, da se kaj takega nikoli več ne ponovi. O drugi svetovni vojni je treba govoriti pošteno in na podlagi dejstev in tudi država mora končno jasno opredeliti, da je bil boj za svobodo plemenit boj, na katerem temeljimo, in da je bilo izdajstvo sprevrženo dejanje. Spominsko slovesnost v spomin na padle talce je končal Partizansko pevski zbor s Pesmijo o svobodi, svobodi, za katero je svoje življenje dalo na tisoče Slovencev.

Meta Verbič, foto: Anja Dimič Andlovič

V METEŽU ZGODOVINE – Gubčeva brigada

Srečanje slovenskih in hrvaških partizanov

Bila je že pozna jesen leta 1943. Del tretjega bataljona Gubčeve brigade je bil na bojnem pohodu čez Gorjance. Na Hrvaškem, na območju Jastrebarskega, smo obšli Stojdrage in se pod neko vasjo spuščali po grapah. Bilo je že temačno. Tam smo izvedeli, da so ustaši prese netili naše izvidnike in jih pobili. Iz previdnosti smo se utaborili v gozdu pod vasjo.

Naslednji dan smo obiskali večjo vas. Nekaj naših borcev je nad

vasjo pripravilo zasedo, med njimi sva bila tudi s starejšim bratom Francijem. Pod zidnico naše zasede je bila globoka dolina, nad njo pa strmi bregovi. Sredi dneva smo opazili, da se po nasprotnem bregu pomika skupina volkov, kar se pogosto dogaja v teh gozdovih.

Naslednji dan smo na istem kraju pripravili zasedo. Proti večeru so se nad vasjo pojavila letala v nizkem letu in nekajkrat obkrožila naselje. Kmalu zatem se je z več koncev

vasi začelo obstreljevanje. Nekdo iz zasede je vzkliknil: »Ustaši so nas napadli! Dajmo po njih!«

Brat je zgrabil mitraljez in začel streljati. Sam sem potegnil zabojo s strelivom k bratovim nogam in mu podajal šaržerje s strelivom. Naj še omenim, da sva na bregu ob vojni poti precej nižje zavzela položaj, kar nama je dajalo kritje. Medtem sem iz gozda in smeri vozne poti zaslišal glasno topotanje korakov. Ko sem se ozrl, sem zaslišal glasne

klice: »Drugovi Slovenci! Mi smo hrvaški partizani, idemo u pomoč!« Mimo mene je vzporedno po tej poti tekla večja skupina borcev, hrvaških partizanov, in vzklikala: »Na juriš po ustašima!«

Brat se je presenečeno ozrl in prenehal streljati, za njim pa tudi drugi iz zasede. Jaz sem mu na hitro povedal, kaj sem videl iz ozadja. Presenečen me je živo pogledal, potem pa pohvalil pogum še ne šestnajstletnega bratca.

Hrvaški partizanski borci so še dolgo preganjali ustaše. Ko se je znočilo, smo kmalu dobili topovske pozdrave iz bližnjega mesta Samobor. Ko je obstreljevanje prenehalo, smo v vasi skupaj s hrvaškimi borci in krajanji pririedili partizanski miting. Kmalu zatem se je del našega bataljona čez Gorjance vrnil v Slovenijo novim bojem naproti!

Aleksander - Sandi Borštnar

DOGODKI – Vrt spominov in tovarištva

Beli gaber v spomin na igmanski marš

Od konca septembra je Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih, ki ga upravlja Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, bogatejši za novo drevo. Beli gaber sta v spomin na znameniti igmanski marš zasadila Albin Pibernik, najmlajši udeleženec tega legendarnega pohoda, in Ibrahim Durmo, predsednik organizacijskega odbora tradicionalnega igmanskega marša, ki poteka vsako leto januarja na planini Igman nad Sarajevom.

Prireditev v vrtu je potekala ob prisotnosti velikega števila obiskovalcev, članov ZZB za vrednote NOB iz Ljubljane in KO ZB Zdobrova - Sneberje, kjer je Pibernik član, in delegacije SUBNOR Bosne in Hercegovine, kantona Sarajevo, kjer je Durmo podpredsednik. V prelepem okolju botaničnega vrta so sodelovali praporščaki prekmurskih veteranskih organizacij in s partizanskimi pesmimi pevska skupina Prekmurci, med udeleženci so bili tudi številni domačini z županom občine Tišina Francem Horvatom na čelu. Prireditev je povezoval Marjan Šiftar, član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije, zbrane pa je nagovoril tudi Marijan Križman, predsednik

Drevo sta zasadila Bine Pibernik in Ibrahim Durmo.

slovenske borčevske organizacije. Spomine na tisto mrzlo januarjsko noč leta 1942 pa je obudil Albin Bine Pibernik, ki je letos je praznoval svoj 90. rojstni dan. Takrat je

štel komaj 11 let, a so ga starši vzeli s seboj na pohod. Ibrahim Durmo je izrazil iskreno hvaležnost tako slovenski borčevski organizaciji kakor tudi Ustanovi dr. Šiftarjeva fundacija, ker bo drevo trajni spomin na to znamenito jugoslovansko partizansko epopejo.

Igmanski marš je potekal v noči s 27. na 28. januar leta 1942, ko se je 1. proletarska brigada, v kateri je bilo ob ustanovitvi tudi 23 Slovencev, med njimi Albin in Julka Pibernik s sinom Albinom, iz Romanije napotila mimo Sarajeva in preko Igmana v osvobodeno Fočo. A zimske razmere so bile dramatične, saj se je ob zelo visoki snežni odeji temperatura spustila celo do minus 38 stopinj. Pohod, ki je trajal 18 ur, se je zaradi težkih razmer in nečloveških naporov borcev zapisal v zgodovino partizanskega boja kot legendarni. Človeški davek je bil hud, okoli 170 borcem so morali v bolnišnici v Foči amputirati pomrle dele telesa. Med njimi je bila tudi Binetova mama Julka Pibernik, ki je zaradi posledic ozeblin umrla, oče pa je bil ranjen. Za malega Bineta je nekaj mesecev, dokler se oče ni pozdravil, skrbel sam Tito, saj je bila

Gostje na slovesnosti.

njegova mama Titova predvojna tovarišica in prijateljica.

Pibernikova sta bila predvojna komunista, v začetku druge svetovne vojne je bila družina z Jesenic izseljena v Užice. Oba starša, oče Albin kot komandir slovenske čete Ivana Cankarja in mama Julka kot pomočnica političnega komisarja čete, sta se takoj vključila v partizansko gibanje. Po mamini smrti sta se avgusta leta 1942 oče in Bine vrnila v Slovenijo, oče se je vključil v partizanske enote, a je padel pod streli vaških straž v Ravnah na Blokah leta 1943, za sina pa so skrbeli

sorodniki. Po vojni se je Bine s pomočjo Svetozarja Rankovića izšolal za pilota, nekaj let je služboval v JLA, nato pa do upokojitve v Adria Airways. Leta 1983 so posneli tudi film Igmanski marš, v katerem je Binetovo mamo igrala Milena Zupančič, očeta pa Radko Polič. Že desetletja pa v Bosni in Hercegovini ob obletnicah organizirajo spominski pohodi po poteh igmanskega marša, ki vse bolj prerašča v pomemben protifašistični shod, saj se ga vsako leto udeleži več tisoč protifašistov iz vseh držav nekdanje Jugoslavije.

Jožica Hribar

Zločini Italijanov nad Slovenci

V noči na 4. oktober 1969 so fašisti izvedli bombni atentat na slovensko osnovno šolo pri Sv. Ivanu v Trstu (ulica Caravaggio). Nastavili so kovinski vojaški zaboj, v katerem je bilo šest palic eksploziva s tempirno uro in akumulatorjem. Bomba zaradi okvare ni eksplodirala, je pa bila tempirana na 12.30 in bi ob eksploziji povzročila pravi pokol. Naprava je odpovedala zaradi prenizke napetosti akumulatorja.

V bližini je bilo na tleh raztresenih nekaj letakov z napisi proti

napovedanemu obisku takratnega italijanskega predsednika Giuseppe Saragata v Jugoslaviji. Podobno eksplozivno napravo so nekaj ur pozneje postavili k obmejnemu kamnu med Gorico in Novo Gorico. Tudi ta naprava ni eksplodirala. Ko so jo odkrili, so jo zaradi nevarnosti razstrelili. Udarni val je bil tako močan, da je na slovenski in italijanski strani na razdalji do 100 metrov poškodoval okenska stekla.

S. B.

Boji za vzhodno Furlanijo

Tudi letos smo se člani Združenja borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin konec septembra udeležili spominske slovesnosti, ki vsako leto poteka pri spominskem obeležju v italijanskem mestecu Fojda (Faedis) v spomin na padle v bojih proti Nemcem za svobodno ozemlje vzhodne Furlanije.

Izgube na partizanski strani so bile od 200 do 500 padlih ter od 140 do 250 ujetih. Po zavzetju so Nemci skupaj s kozaki požgali kraje Neme, Ahtno, Fojdo, Sedlišča, Foran in Subit, pri čemer je umrlo 30 ljudi. Več kot 130 ljudi so deportirali v Nemčijo, med njimi veliko otrok. Prav o usodi otrok ob nemškem napadu na svobodno ozemlje je spregovoril nekdanji župan in član ANPI

iz Ogleja, Fulvio Tomasin. Prisotne sta pozdravila župan Fojde Claudio Zani in predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, tovariš Rok Uršič, ki je prisotne pozdravil v imenu borčevskih organizacij iz Posočja in poudaril, da je prav iz smeri Kobarida tretja nemška skupina v naskoku razbila obrambo svobodnega ozemlja enot divizije Garibaldi - Osoppo, ki jo je ta do tedaj uspešno branila. Brigade Buozzi, Gramsci in Picelli so se zato umaknile preko Soče, da bi se priključile operativnemu območju IX. korpusa na slovenskem ozemlju, kar je bilo dogovorjeno med obema osvobodilnima gibanjima.

Vojko Hobič

Tabor prvih belokranjskih partizanov

Udeležence pohoda v organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Črnomelj 3. septembra je pot spomina popeljala v globok gozd pri Miklarjih, do skalne kotanje, v kateri so se pred osmimi desetletji po ognjenem krstu pri Vranoviškem mostu utaborili prvi črnomaljski partizani.

Skupina domačinov je napad na vojaško stražo ob železniški progi Črnomelj-Metlika izpeljala v noči z 11. na 12. avgust 1941. Od tam so se zatekli v gozdove na obrobju Bele krajine. Skrivno bivališče so si uredili dobra dva kilometra od logarske hiše na Miklarjih, na vzhodnem pobočju 838 metrov visokega vrha Židovec. Tam so se prvi zbrali Jože Vrščaj, Polde Jerman, Vinko Švajger, Janez Hočevar in Tone Malerič. Do konca avgusta so se jim pridružili Mirko Martinšek, Franc Korevec, Štefan Dvojmoč, Milan Šimec, Anton Jelenc in poznejši narodni heroj Janko Stariha ter po pobegu iz črnomaljskega zapora še Jože Brula in Lojze Fabjan. Fabjan je postal tudi prvi komandir skupine, poznejšega jedra I. belokranjske partizanske čete.

V spomin na ta dogodek so 22. julija 1959 v živo skalo ob robu kotanje vklesali napis: »Bivališče

I. čete belokranjskih partizanov«. Narava in čas pa sta obeležje skoraj prekrila. Kdor pozna gozdove, ve, kako hitro se v »lozi« zarastejo sledi.

V organizaciji ZB Črnomelj je Marjan Kastelic z nekaj člani društva pred dobrim letom dni partizansko bivališče očistil in uredil temelje nekdanjega bivaka. Vodstvo ZB Črnomelj je udeležence pohoda informiralo o nameri postavitve informativne table na kraju zgodovinskega spomina.

Udeležence pohoda je ob prihodu na cilj pričakalo tudi presene-

čenje: v kraški kotanji, kjer so prvi belokranjski partizani taborili do sredine septembra 1941, so prizor in vzdušje tistega časa ponazorili člani spominske partizanske Robkove čete iz Škocjana.

Srečanja se je udeležilo 30 pohodnikov, med njimi je bilo tudi nekaj sorodnikov nekdanjih partizanov. Najmlajši udeleženci sta bili dve osnovnošolki. Druženje se je končalo v prijetnem razpoloženju in s pogostitvijo pri Lovskem domu LD Loka na Bistrici.

Danica Todorovski,
foto: Jani Kastrin

Razstava »Druga fronta« in okrogla miza

V Mednarodnem raziskovalnem centru druge svetovne vojne v Mariboru (MRC Maribor) je bila julija letos odprta razstava Druga fronta, ki jo je MRC Maribor pripravil skupaj z moskovskim Muzejem velike domovinske vojne. Razstava je prikazovala skupni boj zaveznikov in Sovjetske zveze proti nacizmu in fašizmu med drugo svetovno vojno. Na ogled je bilo 26 panojev. Razstava je bila pripravljena v sodelovanju z muzejem vojaškega letalstva Shannolt (ZDA) in Držav-

nim muzejem vojaške zgodovine iz Luksemburga.

Na ogled so bile glavne faze oblikovanja protihitlerjevske koalicije, izkrcanje zavezniških čet v zahodni Evropi in zagotavljanje opreme s programom Lend-lease. Nazorno je bila prikazana statistika dobav vojaške opreme v ZSSR v obdobju 1941–1945, vključno s fotografijami in dokumenti operacije Neptun ob izkrcanju zavezniških sil v Normandiji. Ta operacija 6. junija 1944 velja za največjo desantno opera-

cijo druge svetovne vojne, vanjo je bilo vključenih 10.440 letal in 6330 ladij.

Prikazani so bili tudi dokumenti in fotografije admirala Nikolaja Kharlamova, ki je imel ključno vlogo pri organizaciji in vodenju arktičnih konvojev. Admiral Kharlamov je bil kot uradni opazovalec pri izkrcanju zavezniških sil v Normandiji ključna oseba v pogajanjih z britanskimi zavezniki o odprtju druge fronte v Evropi.

S. B.

OBLETNICE

Prvi kongres Slovenske ženske protifašistične zveze

Vsako leto Društvo Dobrnič, občina Trebnje in Združenje za vrednote NOB Trebnje pripravijo spominsko slovesnost ob obletnici prvega kongresa Slovenske ženske protifašistične zveze (SŽPZ), ki je potekal 17. in 18. oktobra 1943. Letošnja prireditve je potekala 10. oktobra na ploščadi Gasilskega doma v Dobrniču.

Kljub slabemu vremenu in splošni negotovosti glede omejevalnih ukrepov v zvezi z epidemijo covid-19 se je na prireditvi zbralo približno 500 ljudi iz vseh krajev Slovenije. Vsi so se razveselili ponovnega srečanja v živo, saj je v letu 2020 prireditve potekala le v virtualni

obliki. Posneta je bila v dvorani v Kulturnem domu v Dobrniču, v kateri je v vojnem letu 1943 potekal prvi kongres SŽPZ, vendar pred prazno dvorano, brez obiskovalcev.

Letos je scenarij prireditve pripravila in odlično izpeljala Petra Krnc Laznik. Na začetku je nastopila Pihalna godba občine Trebnje in poživila razpoloženje udeležencev v hladnem in vlažnem vremenu. Navzoče udeležence sta najprej pozdravili Irena Žužek, vodja oddelka za splošne zadeve občine Trebnje, in predsednica Društva Dobrnič Vera Klopčič. Nato je na oder stopila Ženska četa Društva Dobrnič, ki jo vodi poveljnica Tere-

zija Potočar, in predsednici Društva Dobrnič podala raport. Slavnostna govornica je bila dr. Zdenka Čebašek Travnik, ki je med drugim poudarila nekatere učinke pandemije na zdravstveno in psihično počutje prebivalcev v Sloveniji. Dotaknila

se je tudi nedavnih protestov, ki so pokazali, kako močno tli nezadovoljstvo ljudi ob sedanjih omejevalnih ukrepih.

V kulturnem programu je sodelovala glasbenica Tjaša Primc. Ob spremljavi Jerneja Fabjana je zape-

la nekaj pesmi o Krki in nekaj partizanskih pesmi, učenki Osnovne šole Trebnje pa sta recitirali pesem Toneta Pavčka Preproste besede.

Točki presenečenja sta bili nastop Marjetke Popovski, ki je ob spremljavi celotnega občinstva zapela nekaj zimzelenih partizanskih melodij, in recitacija poveljnice Ženske čete Terezije Potočar. Po tako udarnem koncu prireditve smo obiskali spominsko sobo prvega kongresa v Kulturnem domu ter odnesli cvetje pred grobnico padlim borcem narodnoosvobodilnega boja na pokopališču v Dobrniču.

Vera Klopčič in Štefka Makovec

»Pripadam generaciji, ki se je v šoli še učila o AFŽ (Antifašistična fronta žensk), takrat je bilo takšno poimenovanje Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽZ). To ni bila klasična ženska organizacija, ki bi se borila za »ženske zahteve«, temveč je vzniknila iz potrebe, da se ženske enakopravno vključijo v narodnoosvobodilni boj. Organizacija je nastala z direktivo Osvobodilne fronte in z namenom prebujati zavest žensk o potrebnem sodelovanju v političnem življenju in prebuditi njihove speče sile. Takrat še ni bilo govora o pravicah žensk, kot jih poznamo danes, zelo jasno pa je bilo, da brez aktivnega sodelovanja žensk v vseh oblikah boja proti okupatorju ni mogoče dobiti vojne.« (Zdenka Čebašek Travnik)

V Ljubljani odmevale pesmi upora

Zaznamovanje praznika vrnitve Primorske k matični domovini ob ljubljanskem sidru je tudi letos potekalo ob številnih prisotnih. Zbrane je poleg poslancev SD Marka Koprivca in primorskega poslanca SD Matjaža Nemca nagovoril tudi prvi predsednik republike Milan Kučan.

Prireditve, ki jo tradicionalno organizira ljubljanska SD, je že sedmič zapored potekala na Kongresnem trgu. Ob glasbeni spremljavi Partizanskega pevskega zbora so v središču mesta odmevale pesmi upora in svobode.

»Spomin na te dogodke naj bo večer. Naša dolžnost je, da ga ohranjamo in prenašamo na naslednje generacije,« je bilo sporo-

čilo. »Zaznamovanje praznika ob ljubljanskem sidru je namenjena pesmi. Ker pa pesmi upora zoper neofašizem in neonacizem še niso napisane, moramo spregovoriti nekaj besed o aktualnem. Tudi to je naša dolžnost,« je med drugim v svojem govoru dejal Marko Koprivc in se navezal na aktualne dogodke: »V zadnjem letu in pol, v času, ko je oblast prevzela klika, ki Sloveniji ni v ponos, bi lahko utemeljeno rekli, da fašizem ponovno dviguje svojo glavo. Zato je toliko bolj pomembno, da se antifašisti in demokrati ne ločujemo med seboj, ampak združujemo v enotno fronto. Zato sem vesel, da so se nam ob tradicionalnem dogodku Socialnih

demokratov ob prazniku Primorske v Ljubljani pridružile tudi druge stranke demokratične opozicije. Pomembno je, da nas je veliko in da v en glas povemo, da v takšno politiko ne bomo privolili. Ljubljana je bila in bo mesto heroj in v Ljubljani za fašizma ni prostora!«

Socialni demokrati napovedujejo, da bodo tudi v prihodnje poskrbeli za počastitev praznika Primorske v glavnem mestu: »Prav je, da se poklonimo našim prednikom, ki so osvobodili Primorsko izpod fašizma in nacizma. Prav je, da se tega spominjamo zelo pogosto in zelo na glas.«

Marko Koprivc

Napad na okupirano mesto Šoštanj

Mutirani virusi fašizma

V krajevni skupnosti Pobegi - Čezarji so s slovesnostjo počastili spomin na žrtve oktobrske požigalske ofenzive pred 78 leti. Program so oblikovali Franc Gombač, Orjana Ugrin, predsednica sveta KS Pobegi - Čezarji, in Stanimir Bažec, predsednik KO ZB Pobegi - Čezarji. Navzoče je pozdravila tudi podžupanja koprške občine Jasna Softič. Za kulturni program so poskrbeli pevska skupina Prijatelji, Lea Kranjec, Mark Djurašević, Mirjam Muženič, Tay Cergol in Majda Santin. Slavnostni govornik je bil publicist Miloš Ivančič.

»Vaše povabilo, da počastim ta vaš in naš praznik, spomin na najhujše čase v teh naših krajih na naše nonote, starše, sem sprejel s ponosom. Tudi moj oče je bil ranjen prav na začetku te požigalske ofenzive 2. oktobra leta 1943. Tu zgoraj na cesti pred Črnim Kalom so se kot borci Tržaškega bataljona spopadli s prvo enoto Nemcev, ki pa je bila

le predhodnica armade 50.000 vojakov s 150 oklepniki. S to armado, ki jo je po nalogu Hitlerja osebno izbral sam Rommel, so hoteli naše Primorje priključiti neposredno tretjemu nemškemu rajhu kot nemško deželo Adriatische Kunsterland z glavnim mestom Trst, uničiti partizansko vojsko in utrditi Istro pred zaveznikiškimi izkrcanjem,« je v uvodu povedal Ivančič.

V nadaljevanju je natančno orisal takratno dogajanje in med drugim poudaril, da je bilo v Pobegih in Čezarjih pobitih 24 krajanov, da je na spomeniku zapisanih 61 imen in da je takrat gorela vsa Istra. Na samem začetku ofenzive so samo v zalednih vaseh slovenske Istre postrelili več kot 200 prebivalcev. Nato so prečesali še vso preostalo Istro, skupno pobili več kot 2.000 ljudi in požgali 55 naselij ali 1.800 stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij. Temu je treba dodati še strah, ki se je naselil v ljudeh, še hujši, kot je bil prej pod

italijanskim fašizmom. A ta strah jih ni ohromil, ampak kvečjemu 99 odstotkov ljudi prepričal, da je izhod samo v boju, je dodal Ivančič in se dotaknil trenutnih aktualnih dogodkov: »Strah se ponovno plazi med ljudmi, strah pred mutiranim virusom novega koronavirusa. A v senci tega strahu se plazijo med nami tudi mutirani virusi fašizma: oblastništvo, populizem, sovražstvo, manipulacije. Te nove oblike fašizma so še bolj prilagojene času in razmeram. Okužile so celo nekatere naše poslance iz slovenske Istre.« Svoj nagovor je končal z naslednjimi besedami: »Če je proti novim koronavirusom najuspešnejše cepivo, je za fašizem najuspešnejša naša prebolevnost. Naši nonoti in starši so ga preživeli, mi se pa dajmo cepiti z njihovim cepivom, da oživimo svojo odpornost. To cepivo pa se imenuje: Smrt fašizmu – svoboda narodu.«

J. A.

Šaleška dolina je vedno spadala med uporniške kraje. Ponemčevanje, izgon slovenskih učiteljev, uničenje slovenskih knjig, aretacije, mučenja, izgnanstva, zaplenjene domačije in vse nasilje, ki ga je izvajal okupator s svojimi ovaduhi, niso zmanjšali narodne zavesti in želje po uporu v naših krajih.

V noči s 7. na 8. oktober 1941 je v Šoštanju potekala najpomembnejša partizanska akcija v Šaleški dolini od začetka vstaje do pomladi leta 1944. Napad na okupirano mesto Šoštanj je pomenil začetek upora proti okupatorju v naši dolini. Na Grmadi blizu Graške Gore je bil 4. oktobra 1941 iz Savinjske, Revirske in Pohorske čete ustanovljen Štajerski bataljon. Pri napadu na mesto Šoštanj je sodelovalo približno petdeset borcev. Vodil ga je Jože Letonja - Kmet. Napad je bil uspešno in skrbno pripravljen. Nemce je presenetil in se niso organizirano odzvali. Lahko ga ocenjujemo kot pravo vojaško dejanje in obenem klasični primer partizanske taktike. Sicer ni imel trajnejših vojaških posledic, je pa okreplil moralno Slovencev v Šaleški dolini in temeljito preplašil okupatorski aparat in okupatorjeve pomagače. Govorice so napad povzdignile in v domišljiji ljudi so bili gozdovi polni partizanov. Najpomembnejši rezultat pa je bil velik odmev te akcije ter moralni in politični uspeh partizanov. Napad znotraj tega, kar so Nemci šteli za rajh, je odmeval vse do generalštaba v Berlinu. Okrepil je samozavest sodelavcev OF in samih borcev Štajerskega bataljona. Okrepljeno vo-

ljo do odpora po napadu na Šoštanj so skušali Nemci omajati s tem, da so iz mariborskih zaporov privedli v Šoštanj deset talcev in jih 10. oktobra ustrelili.

V počastitev spomina je KO ZB Plešivec organizirala pohod na Grmado. V Šoštanju pa je predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Velenje Andreja Katič s predsednico KO ZB Šoštanj, predstavniki drugih krajevnih organizacij in predstavniki občine Šoštanj ob kratki spominski slovesnosti položila venec k spomeniku, posvečenemu ustreljenim talcem, ter k spomeniku Plamenica, ki nas spominja na prvi partizanski napad na okupirano mesto Šoštanj.

V Kulturnem domu Šoštanj je bila predstavitev nove knjige Pine Špegel »Spominska obeležja NOB v občini Šoštanj«. Nikoli ne smejo iti v pozabo ljudje, ki so se dejavno uprli fašizmu in njihovim pomagačem. Naj zgodbe njihovih življenj, zlasti pa vrednote, za katere so se borili, ne utonejo v pozabo, temveč jih živimo in udeležujemo vsak dan. Zahvala avtorici in izdajateljem za njihovo delo!

Andreja Katič

Solkani:

23. septembra 2021 sta delegacija Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica in ANPI San Vendemiano položili venca na grob nedavno umrlega Štefana Cigoja v Solkanu.

Štefan Cigoj se je poslovlil v 87. letu. Dolga leta je bil izjemno dejaven v Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije (član predsedstva, član Sveta) in Območnem združenju borcev za vrednote NOB Nova Gorica, zlasti pri sodelovanju z organizacijami partizanov v Italiji (ANPI-VZPI) in slovenskimi zamejskimi organizacijami. Štefan Cigoj je bil pokopan v družinskem krogu na solkanskem pokopališču.

J.A.

Ljubljana:

Predsednik republike Borut Pahor, dolgoletni častni pokrovitelj umetniškega projekta Spotikavci, se je 9. septembra na Križevniški ulici v Ljubljani udeležil polaganja dveh novih spominskih tlakovcev, »spotikavcev«. Predsednik republike je položil spotikavec v spomin na Teodora Krona. Ob tej priložnosti so položili spotikavec tudi v spomin Angelu Hajmanu, ki je skupaj s Kronom leta 1939 pred nacisti pribežal z Dunaja v Ljubljano in je bil po okupaciji Italije novembra leta 1941 deportiran v Italijo. Ob položitvi tlakovcev so bili navzoči direktor Judovskega kulturnega centra Ljubljana Robert Waltl, direktor Centra judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor Dušan Hajdinjak in Ester Savič - Bizjak, hči edinega preživelega iz družine Silberstein/Savič.

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je častni pokrovitelj umetniškega projekta »Spotikavci - tlakovci spomina« (Stolpersteine) v Sloveniji, ki ga koordinirata Judovski kulturni center Ljubljana in Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor. Projekt sledi evropskim prizadevanjem za ohranjanje zgodovinskega spomina na vse žrtve nacionalsocializma v obdobju 1933-1945 oziroma na največji genocid v zgodovini človeštva - holokavst.

Prvi spotikavec je predsednik Pahor postavil 6. avgusta 2018 skupaj z avtorjem projekta, nemškim umetnikom Güntherjem Demnigom, in sicer na Cankarjevem nabrežju v Ljubljani. V Ljubljani je skupno že 68 tlakovcev spomina na 24 lokacijah. Po podatkih Judovskega centra Ljubljana ima slovenska prestolnica glede na odstotek Judov, ki so živeli v njej in umrli kot žrtve holokavsta, največ spotikavcev v Evropi.

UPRS

Šmartno ob Paki:

Na območju občine Šmartno ob Paki, na katerem deluje Krajevna organizacija ZB Šmartno ob Paki, je 21 spominskih obeležij, posvečenih žrtvam nacizma, bodisi padlim borcem, ustreljenim talcem bodisi mučenim in umrlim po taboriščih med drugo svetovno vojno. Med prednostne naloge svojega delovanja v Krajevni organizaciji ZB uvrščajo tudi vzdrževanje teh spominskih obeležij.

Na pokopališču v Gorenju je partizanski nagrobnik, pod katerim počivajo trupla padlih partizanov Mitje Merviča in njegovih tovarišev, padlih v spopadu z nacisti 18. novembra 1944. Ker je nagrobnik preraščal dotrajana plazeča cipresa, so se odločili, da površino groba prekrijejo z marmorno ploščo, ki bo trajno izboljšala podobo nagrobnika. Pripravljalna gradbena dela sta opravila podpredsednik in predsednik Krajevne organizacije ZB Ivan Merzlak in Jože Aristovnik, za dokončno podobo obnovljenega groba pa bo z zasaditvijo cvetja poskrbelo Lojzka Golčman, skrbnica groba.

Jože Aristovnik

Mokronog:

Zbudili smo se v toplu, s soncem obsijano jutro. Iz grajskih ruševin, obrastlih z drevjem in grmičevjem, so nam ptički peli svojo jutranjo himno, ko smo se zbirali pri stavbi Upravno-kulturnega središča v Mokronogu, kjer smo pred spomenik padlim med narodnoosvobodilnim bojem in žrtvam nacističnega nasilja položili cvetje. Pot nas je nato vodila v Gorenje Zabukovje, kjer smo pred obeležjem počastili 80. obletnico ustanovitve Mokronoške čete. V

svobodo, ki jo že toliko let uživamo, so nas med drugimi popeljali naši vrliladci, kot so bili Milan Majcen, Janček Mevzelj in Janko Stariha.

Pot smo končali ob 11. uri pri spominskem obeležju Gubčeve brigade v gozdu pod Trebelnem. S pozdravnim govorom so nas počastili Boštjan Sladič, predsednik ZB za vrednote NOB Trebnje, Anton Maver, župan občine Mokronog - Trebelno, in Milan Gorjanc, vojaški analitik, član predsedstva ZB za vrednote NOB Slovenije. Častna straža so bili mladi postavni fantje, vojaki častne čete Slovenske vojske iz Ljubljane, in naša praporščaka.

Seveda med gosti, ki jih zaradi epidemičnih razmer ni bilo ravno veliko, nista manjkala vedno dobrodošla general Lado Kocjan in častni občan občine Mokronog - Trebelno Janez Mejač. S pesmijo Jesenska partizanskega pesnika Karla Destovnika Kajuha:

»Še pomnite tovariši,
kako bilo je sleherno jesen,
kako smo verovali v tistih dneih,
spomladi se zdramilo bo v ljudeh,«
je učiteljica Osnovne šole Mokronog Mateja končala sicer kratek, vendar zelo lep program. Sledila je še podelitev priznanj Združenja borcev Trebnje zaslužnim članom OO Mokronog - Trebelno.

Breda Hrovat

Veliki Korinj:

18. septembra smo se na Velikem Korinju poklonili spomenu na skupni boj italijanskih in jugoslovanskih partizanov proti fašizmu. Sredi vasi stoji spomenik, na katerem piše:

Ko tu mimoidoč
imena na tem kamnu boš prebiral,
spomni se poslednje žrtve
teh garibaldincev,
italijanskih in slovenskih partizanov,
padlih v boju
za svobodo narodov.

Med 17. in 21. oktobrom 1944 so Nemci in domobranci napadli položaje Levstikove brigade, v kateri je bilo veliko borcev italijanske narodnosti. V neenakem boju je takrat na Velikem Korinju padlo 33 partizanov. Združenje borcev NOB Grosuplje na tem kraju že vrsto let pripravlja spominska srečanja z italijanskimi prijatelji iz združenja ANPI.

Tudi letos so člani Krajevne organizacije ZB NOB Krka pripravili spominsko srečanje z nagovorom Milice Mihelčič in bogatim kulturnim programom,

v katerem so sodelovale pevke vokalne skupine Brinke, recitatorke Tatjana Zadel in Nika Lampret ter solistka Rebeka Radovan. Zaradi ukrepov za preprečevanje širjenja virusa bolezni covid-19 je bila udeležba omejena. Svojo odsotnost so opravičili tudi italijanski prijatelji in domači gasilci ter kulturno društvo.

Lepo se je udeležiti prireditve, kjer ni slišati laži o partizanskih borbah in se čuti spoštovanje do partizanskih borcev, ki so darovali svoje življenje za svobodo svoje domovine. Upamo, da se bomo lahko kmalu spet svobodno zbirali na takšnih prireditvah, ki se jih bodo udeleževali tudi tisti, ki jih današnja politika zavaja in razdvaja z lažmi o zgodovinskih zaslugah vseh, ki so delovali v NOB. Naj takšne prireditve privabijo vse tiste, ki želijo dobro našo domovini!

Vodiška planina:

Letošnja slovesnost v spomin na 80. obletnico ustanovitve Cankarjevega bataljona in praznika občine Radovljica je bila 7. avgusta 2021 pri Partizanskem domu na Vodiški planini. Cankarjev bataljon je bil ustanovljen 5. avgusta 1941 na Jelovici. Slavnostni govornik je bil mag. Boštjan Poklukar, prejšnji minister za notranje zadeve v vladi Marjana Šarca.

Poudaril je, da je duh Cankarjevega bataljona še vedno živ. Opozoril je, da trenutna oblast epidemijo zlorablja za demontažo pravne države in pod pretvezo domoljubja podpira častilce nacizma in fašizma. Na izredno dobro obiskani prireditvi sta bili podeljeni tudi dve priznanji Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Srebrno priznanje za dolgoletno uspešno delo sta prejela Janko Repe, član KO Združenja borcev za vrednote NOB Gorje, in Danijela Mandeljc, predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Radovljica.

Po slovesnosti, polaganju venca k spomeniku in podeljenih priznanjih je sledilo še druženje vseh prisotnih. Za dobro voljo je poskrbel ansambel, osebje Partizanskega doma na Vodiški planini pa nas je pogostilo z odlično hrano in pijačo.

Milan Rejc

Zidovec:

Udeležence pohoda v organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Črnomelj 3. septembra je pot spomina popeljala v globoki gozd pri Miklarjih, do skalne kotanje, v kateri so se pred osmimi desetletji po ognjenem krstu pri vranoviškem mostu utaborili prvi črnomaljski partizani.

Skupina domačinov je napad na vojaško stražo ob železniški progi Črno-

melj - Metlika izpeljala v noči iz 11. na 12. avgust 1941. Od tam so se zatekli v gozdove na obrobju Bele krajine. Skrivno bivališče so si uredili dobra dva kilometra od logarske hiše na Miklarjih, na vzhodnem pobočju 838 m visokega vrha Zidovec. Tam so se prvi zbrali Jože Vrščaj, Polde Jerman, Vinko Švajger, Janez Hočevar in Tone Malerič. Do konca avgusta pa so se jim pridružili Mirko Martinšek, Franc Korevec, Štefan Dvojmoč, Milan Šimec, Anton Jelenc in kasnejši narodni heroj Janko Stariha ter po pobegu iz črnomaljskega zapora še Jože Brula in Lojze Fabjan. Fabjan je postal tudi prvi komandir skupine, kasnejšega jedra I. belokranjske partizanske čete.

V spomin na ta dogodek so 22. julija 1959 v živo skalo ob robu kotanje vklesali napis: »Bivališče I. čete belokranjskih partizanov«. Narava in čas pa sta obeležje skoraj prekrila. Kdor pozna gozdove, bo razumel, kako hitro v »lozi« zarastejo sledi.

V organizaciji ZB Črnomelj je z nekaj člani društva Marjan Kastelic pred dobrim letom dni partizansko bivališče očistil in uredil temelje nekdanjega bivaka. Vodstvo ZB Črnomelj je udeležence pohoda informiralo o nameri postavitve informativne table na kraju zgodovinskega spomina.

Udeležence pohoda je ob prihodu na cilj pričakalo tudi presenečenje: v kraški kotanji, kjer so prvi belokranjski partizani taborili do sredine septembra 1941, so prizor in vzdušje tistega časa ponazorili člani spominske partizanske Robkove čete iz Škocjana.

Srečanja se je udeležilo 30 pohodnikov, med njimi je bilo tudi nekaj sorodnikov nekdanjih partizanov. Najmlajši udeleženci sta bili dve osnovnošolki. Druženje se je končalo v prijetnem vzdušju, s pogostitvijo pri Lovskem domu LD Loka na Bistrici.

Danica Todorovski, foto: Jani Kastrin

Zima:

Združenji borcev za vrednote NOB Celje in Šentjur sta 15. septembra pripravili spominsko prireditev o delovanju partizanske bolnišnice Zima in zdravnika dr. Gabrijela Hrušovarja. Učenci Osnovne šole Ljubčna so izvedli spominski pohod od šole do Zime in uspešno sodelovali v programu na prireditvenem mestu, kjer je bolnišnica delovala od avgusta leta 1944 do februarja 1945 pri Cerovcu, v bunkerju v gozdu blizu današnjega avtocestnega počivališča Zima.

Glavni zdravnik je bil dr. Gabrijel Hrušovar - Drago, o njegovem delu in življenju je spregovoril njegov sin dr. Marjan Hrušovar. Prisotni so bili tudi njegovi sorodniki, ki so zelo ponosni na Gabrijelov prispevek v času narodnoosvobodilnega boja. V bolnišnici je zdravnik zdravil samo težke ranjence, pomagale pa so mu tri bolničarke. O razmerah je spregovorila tudi Sonja Podbregar, ki je z družino v bolnici kot osemletna deklica preživela tri mesece, saj je bil njen oče ranjen.

Glasbeni del programa je v duhu tedanjega časa s harmoniko prispeval Stanko Mikola, številna udeležba pa dokazuje, da sta bila partizansko zdravstvo in saniteta zelo pomembni vrednosti v boju za svobodo, saj je bil dosežen dogovor, naj spominska prireditev ob sodelovanju Osnovne šole Ljubčna postane tradicionalna.

Marijan Petan

JUBILEJI

103 leta
Antonije Janežič

Naša najstarejša občanka in najstarejša članica borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice, Antonija Janežič iz Podhoste, je konec avgusta praznovala svoj 103. rojstni dan. Dan pred njenim rojstnim dnevom smo jo na njenem domu obiskali

Tilka Bogovič, članica predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije, Dušan Černe, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto, predsednik Občinskega združenja borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice Avgust Bradac

ter člana Helena in Franc Kulovec. Rojstni dan je praznovala v krogu svoje družine, župana Franca Vovka in predsednice KORK Ivane Pelko v gostilni pri Kolesarju.

Ko smo vstopili, je dvignila glavo in njene oči so se veselo zaiskrile. Voščili smo ji za njen visoki jubilej in seveda želja za trdno zdravje kar ni bilo konca. Začela se je opravičevati, da slabo sliši, a je kljub temu pogovor hitro stekel. Spomin jo je zanesel v tisti grozni čas leta 1942, ko je stara le nekaj čez 20 let izgubila svojega moža, ki je bil ustreljen kot talec. Vedela je, da odhaja v hosto, saj ji je to sam povedal. S seboj je vzel le obleko, ki si jo je v nahrbtnik pripravil sam. Nekajkrat se je oglašil doma, a le ponoči. »Veste,«, žalostno pravi, »takrat si niti črne rute nisem upala nositi, saj bi me Italijani takoj ustrelili.« Tončka je ostala sama z 10-mesečno hčerko Marico in taščo, ki je imela zlomljen kolk. »Takrat se je začelo moje garanje, saj sem morala sama poskrbeti za vse tri. Še sreča,

da sta mi pri skrbi za hčerko pomagali nečakinji Magda in Anica!«

Nekoliko lepši so bili Tončkini dnevi, ko se je srečevala s sestrami v Suhorju, pomagala sestri šivilji pri šivanju in zašila vse, kar je bilo treba zašiti »na roke«. Lepe so bile tudi Tončkine nedelje, ko je zjutraj odšla k jutranji maši, popoldne pa si je le v nedeljo privoščila počitek na postelji. Dolge zimske dneve in večere je preživela z iglami v rokah in pletla jopice in puloverje, saj je le tako lahko poplačala ljudem, ki so ji pri večjih delih pomagali na kmetiji.

Leta so tekla, hči se je poročila in skrb za družino se je prenesla na mlade. Dobila je pridnega zeta in kmetija je lepo napredovala. Rodila sta se vnuka in danes okoli Tončke že skače njen pravnuk, ki ga ima nadvse rada, in kot je ob neki priložnosti rekla, ga ne da za nobene dnarje. Tončka živi s hčerjo in vnukovo družino. Med njo in hčerjo se čuti močna povezanost, in ko se Tončka začne opravičevati, da je hčeri

samo v napoto, da ji ne more nič pomagati in bi zato najraje umrla, jo hči Marica žalostno pogleda in pravi: »Ja, mama, kaj boš mene kar samo pustila?« Tončka nam in njej modro odgovori: »Saj te imam rada, ampak jaz sem že stara.«

Zase Tončka še sama poskrbi. Zjutraj se obleče, pogrne posteljo, in če le more, se pri hoji izogne palici. Pri svojih stotih letih je še reševala križanke, tudi črne cunje je še sama zmenčala, in če je bilo treba, je pometla pred hišo. Še rešuje križanke, a hči pravi, da ji njene okorne in nemirne roke ne dovolijo čitljive pisave v njih. Ima naročeno Družino, ki jo prebira, kadar je hči kje zunaj. Na televiziji spremlja krajše programe, filmov ne gleda, a redko kdaj zamudi oddajo Vem. Naša Tončka je zdrava in včasih potži, da jo bolijo noge.

Ko smo odhajali, se nam je za obisk zahvalila in nas prisrčno povabila, naj jo še obiščemo.

Helena Miša Kulovec

90 let
Bena Kotnika - Lobasa

Tistega poletnega 6. julija 1931, ko je na svet privekal Beno Kotnik - Lobas, ga najbrž ni tako zeblo, kot ga je pozneje mnogokrat. Kot pravi, ga še dandanes tudi poleti pogosto zebe v noge vse od takrat, ko je v zimi leta 1944 dva dneva vkopan pod snegom ležal med očetom in kurirjem in se ni mogel ogreti.

Rodil se je v napredni, intelektualni in domoljubni družini na domačiji Pri Lobasu, v starem dvorcu Podkraj pri nekdanjem Guštanju, kot so se nekoč imenovala Ravne na Koroškem. Oče Beno Kotnik starejši je bil predvojni komunist in tudi zaradi njegovega politične-

ga delovanja so družino uvrstili na seznam za izselitev. Beno se spominja, da so že imeli pripravljene kovčke, a so se selitvi v Srbijo za las izognili.

Po izdaji jeseni leta 1944 so Nemci v bližini domačije odkrili partizanski bunker in sedež okrajnega odbora OF Guštanj. Partizanom se je uspelo pravočasno umakniti, vso njihovo opremo pa je moral Beno z volovsko vprego odpeljati na policijsko postojanko na Rimski vrelec v Kotljah. Mati Flora je izkoristila nepazljivost stražarjev ter z otroki zbežala z domačije. Umaknili so se v skale pod Uršljo goro. Najmlajša dva otroka so skrivali na domačiji v Savinjski dolini, drugi so se dejavno vključili v odpor. Mater so po izdaji zajeli in zaprli v zloglasne zapore v Dravogradu. Beno je med-

tem postal kurir. Ena najhujših prizkušenj je bil umik iz Savinjske doline čez Menino planino. V globokem snegu v začetku leta 1945 se je vsem bratom in sestram z nadčloveškimi napori uspelo vrniti na Koroško. Kljub nemški kapitulaciji pa vojne na Koroškem še ni bilo konec. S starejšo sestro, aktivistko Lojzko, se je Beno čisto med zadnjimi umikal pred ustaši in drugimi kvizlinškimi hordami, ki so se želele vdati Angležem.

Beno si je po vojni ustvaril družino z ženo Tončko, ki je kot knjigovodkinja prišla na njihovo kmetijo, kjer so ustanovili zadrugo. Zelo uspešno je zagospodaril na domačiji in se udejstvoval in odlikoval na številnih področjih. Prejel je številna priznanja za prirejo mleka in vzrejo krav molznic ter za dolgole-

tno delo v Zadrugi zvezi Slovenije. Gozd ga ni nikoli izpustil iz svojega objema, pa je zato lovska družina postala njegova druga družina. Vedno poln neizmerne energije je bil ob vsem tem predvsem izjemno dejaven tako v krajevni organizaciji ZB Kotlje kakor tudi v občinski organizaciji ZB za Mežiško dolino. Nadvse dejaven član KO ZB Kotlje je še danes.

Beno Kotnik se redno udeležuje številnih spominskih prireditev v bližnji in daljni okolici. Ob svojem jubileju nas je nagovoril z naslednjimi besedami: »... zdaj imamo skoraj vsega dovolj, samo kregati se ne bi smeli ... Mlajši rodovi ste pooblaščen, da držimo skupaj, da gremo skupaj naprej pa da smo zdravi in da se imamo radi.«

Ema Peruš

100 let
Marije Novak

16. julija je stoti rojstni dan praznovala tovarišica Marija Novak. Ob jubileju nas je sprejela na svojem domu v Sinji Gorici. Prisotni smo bili Vojko Jerina, podpredsednik Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika, članica predsedstva ZZB NOB Slovenije Tilka Bogovič, predstavniki občine Vrhnika in Društva upokojencev Vrhnika.

Iskrenih čestitk in toplih stiskov rok je bilo veliko, seveda tudi z malo daljšo zdravico. Nekaj njenih lepih slovenskih pesmi smo

ji vsi skupaj zapeli ob spremljavi harmonikarja. Vsa vesela, polna optimizma, veselja, da smo jo obiskali, je ob vseh čestitkah in naših željah dejala: »Jutri začnem s številko 1.« Za šopek nageljnov pa je dodala, da je to njen najlepši cvet. Želimo ji, da ji dnevi minevajo z veliko pozitivne energije, brez težav, in zdravje naj bo še naprej tako dobro, kot je bilo na njen rojstni dan.

Tilka Bogovič, foto: GT (Naš Časopis)

90 let
Iva Gerenčerja - Iveka

Ivo Gerenčer je še zadnji živeči, ki je poznal vse borce Prekmurske čete, zaveden Slovenec, prekmurški dečko, ki ni maral okupatorjev Prekmurja, zagrizenih Madžarov, posebno pa madžaronov, tistih Prekmurcev, ki so se udinjali, prilizovali Madžarom, kar je aktualno tudi danes in na kar odkrito in javno opozarja. Kot mlad fantič - kurir in obveščevalec - je bil opazovalec dveh sramotnih pogrebov borcev Prekmurske čete: Jožka Talanyija - Janeza in Vinka Puklavca - Srečka. Še danes se zgraha zaradi pljuvanja in uriniranja na trupli na pokopališču v Dobrovniku.

Ivekova življenjska pot je bila neverjetna. Pri 22 letih je postal direktor Zidarja. Razvil je komunalno podjetje s 600 zaposlenimi in vsemi obrtnimi dejavnostmi: tapetništvom, keramičarstvom, kamnoseštvo, gradbeništvo, vrvarstvom za ladijske priveze. Ker ni mogel priti do surovine, je uvedel pridelavo konoplje v Prekmurju.

Stanovanjsko podjetje, katerega direktor je bil Žiga Veren, je z njim in nekaj sodelavci zgradilo od 180 do 200 stanovanj na leto, od tega okrog 100 za tovarno Mura (Mura od 60 do 70, socialnih 80-90 na leto). Njegovi uspehi seveda niso ostali neopaženi, pa ne vedno v pozitivnem

smislu, tudi nagajali so mu. Vedno ga je spremljalo odraščanje v družini in družbi informbirojevcev.

Priložnost za uspešno delo je iskal tudi kot zasebnik. Ustanovil je gradbeno podjetje in odšel delat v Nemčijo. Po vrnitvi iz Nemčije je ustanovil gradbeno zadrugo, ki je gradila novo naselje stanovanjskih hiš v Černelavcih pri Murski Soboti (v režiji je bilo pet uslužbencev). Zadnja aktivna leta je delal kot izvedenec pri vračanju premoženja - denacionalizaciji. Pozna vsako kmetijo, gozd, zidanico, gospodarje, bančne zadolžitve pri predvojnih bankah, zavarovalnicah. Natančno pozna vse obnovitvene procese, oprostilne sodbe, denarne transakcije med odvetniki, sodniki, lažnimi pričami, odgovorne osebe s pomankanjem strokovnega znanja o oblikovanju cen in podobno.

Velike poslovne uspehe pa so zasenčile hude izgube njegovih najdražjih. Neozdravljiva bolezen mu je že v njenih otroških letih vzela hčer, pozneje ženo, v svojih zrelih letih je zbolel še sam, a je preživel zahtevno zdravljenje. V življenju nikoli ni obupal. Ustvaril si je novo lepo in mirno življenje. Hvaležen je ženi za vso skrb, vnuki pa so mu v neizmeren ponos in veselje.

ZB NOB Murska Sobotna

VABILA

Radovljica

Iz Združenja borcev za vrednote NOB Radovljica sporočamo, da bosta komemoraciji s kulturnim programom **1. novembra 2021 v Dragi ob 10. uri**, v Begunjah na graščinskem vrtu pa ob 11. uri. Govornik v Dragi bo župan občine Bled Janez Fajfar, v Begunjah pa podpredsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Bojan Pahor. Komemoraciji bosta potekali po veljavnih navodilih NIJZ in ob pogoju PCT.

Program komemoracij ZB Kočevje

1. november 2021 ob 8.30 v Parku narodnih herojev, ob 9. uri v Stari Cerkvi pri spomeniku žrtvam padlim za svobodo, ob 9. uri pri spomeniku na Rudniku, ob 10. uri v spominskem parku na Mestnem pokopališču v Kočevju.

Lokve pri Črnomlju

Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj vabi vse organizirane in druge dobromisleče državljane na spominsko slovesnost pri spomeniku Francu Rozmanu - Stanetu, posvečeno 77. obletnici tragičnega dogodka, ko se je komandant slovenske partizanske vojske ob prizkušanju orožja, pridobljenega od zavezniških sil, skupaj s še nekaterimi soborci smrtno ponesrečil.

Spominska slovesnost bo v sredo, dne 7. novembra 2021, ob 11. uri pri spomeniku na Lokvah pri Črnomlju.

PREJELI SMO

Praznik Primorske

Naj ob današnjem prazniku (15. september) najprej izrečem iskreno čestitko, hkrati pa se vam ponovno iskreno zahvalim, da ste me kar posvojili in mi vedno znova pripravite radostna srečanja in s tem tudi veliko veselja. Lepo je,

da smo v isti državi in znamo to praznovati! Pri tem pa ne pozabimo naših rojakov, ki so ostali na drugi strani meje – skupaj z njimi še naprej gojimo in uresničujemo našo slovensko kulturo.

P. S.: Mojo majico ob proslavi v Ajdovščini (14. septembra 2019) ste z navdušenjem sprejeli. Zahvala mojemu prijatelju Silvu, ki je idejo uresničil. Velika hvala, dragi moji, za vedno znova čudovita srečanja in se že veselim prihodnjih. Še enkrat čestitke za praznik in vse dobro želim.

Pater Bogdan

»Tujega nočemo, svojega ne damo.«

Današnji dan, 15. september, praznujemo priključitev Primorske matični domovini. Prav je, da se veselimo, zraven pa se spomnimo, da tako kot je zdaj, ni bilo dano od nekdaj.

Vse, kar smo Slovenci pridobili leta 1947 – našo Primorsko – sta dala partizanski boj proti fašizmu in njegova zmaga nad okupatorjem. V tem boju so sodelovali možje in žene, dekleta in fantje iz primorskih in drugih slovenskih krajev in jo vodili skupaj s protifašisti iz vse jugoslovanske države. Nihče od zunaj ni bil osvoboditelj Primocev. **ZB Ilirska Bistrica**

Teharje – vsakoletna zloraba Kristusa

Krščansko upanje in vera ljudi v Kristusa sta bila tudi letos zlorabljena za politično obračunavanje med Slovenci. Upokojeni škof Lipovšek je zamudil priložnost, da bi med mašo v cerkvi opustil nestrpnosti govori in raje pravno razglasil: Mea culpa, mea maxima culpa. Da, za tragično smrt domobrancev junija 1945 je v prvi vrsti krivo vodstvo ljubljanske škofije, saj jim je na Hitlerjev rojstni dan leta 1944 blagoslovilo orožje za pobijanje lastnih bratov in sestra. Manjša krivda gre Churchill, saj jih je maja 1945 z veseljem podtaknil Jugoslovanom, ki so bili še vedno v vojni s kraljevino Italijo in niso imeli ne dovolj hrane ne zdravil niti za 60.000 okostnjakov, ki so se vračali s tisočeri

domobranksko-nacističnih morišč. Tajnik Nove zaveze Sušnik je med mašo v cerkvi razglašal Tita za zločinca. Če bi zvesto sledil zaprisegi domobrancev, bi moral tudi Churchilla javno razglasiti za še večjega zločinca. Churchill je s strateškim bombardiranjem nemških mest pobil na stotisoče otrok, žena in starcev. Le nekaj dni pred okupacijo Turingije je RAF v dveh dnevih napadih namerno zbrisal z zemlje nebranjeno mesto Nordhausen in pobil skoraj 10.000 otrok, žena in starcev. V Vrtojbi še živi nekdanji taboriščnik K. A., ki je preživel Churchillov zločin in ga je opisal v knjižici To niso bile pravljice.

Junija 1945 umrli domobranci so enako žrtve vojne kot 12.000 Slovencev, ki so jih domobranci poslali v smrt na fašistična in nacistična morišča. Tistih 60.000 domobrankskih žrtev, ki je preživele strahote taborišč, pa je posledice trpelo vse do prerane smrti.

Vojna se za Slovence ni končala s kapitulacijo Nemčije 8. maja 1945, kot to velja za vso preostalo Evropo. Jugoslavija je še edina od evropskih držav ostala v vojni z Italijo vse do mirovne pogodbe 10. februarja 1947. Zavezniki so se za nove državne meje za vse evropske države dogovorili še pred kapitulacijo Nemčije, odprta sta ostala vojna in dogovor o mejah samo med Jugoslavijo in Italijo, saj se je Stalin takemu dogovoru izogibal. S podporo Titu bi oslabil svojega varovanca Palmira Togliattija, ki je vodil daleč največjo zahodnoevropsko partijo italijanskih komunistov. Komunisti so leta 1945 sestavljali prvo povojno italijansko vlado in vodja komunistov je bil pravosodni minister. Tako se je moral Tito od maja 1945 sam upreti Anglo-Američanom za pravične zahodne meje oziroma za slovenski narod. Jugoslovanska armada je bila maja 1945 po mednarodnem pravu hkrati osvoboditeljica in okupatorica primorskega ozemlja, ki ga je Jugoslavija leta 1920 z Rapalsko pogodbo prepustila Italiji. Ker so Anglo-Američani Italiji ob njenem pristopu k zavezništvu oktobra 1943 obljubili, da bodo osvobodili celotno italijansko ozemlje, bi lahko zakorakali v Istro in vse do Postojne. Čez rapalsko mejo zagotovo ne bi šli, ker bi bila to agresija na Kraljevino Jugoslavijo.

Tito je hudo tvegalo z upiranjem Anglo-Američanom za interese slovenskega naroda. Ti so grozili z napadom, ker so nujno potrebovali pristanišče Trst in progo Trst-Gorica-Beljak-München za obsežne vojaške dobave četam v Avstriji in na Bavarskem, saj so bile vse komunikacije čez Ren porušene. Tito se je v zadnjem trenutku umaknil iz Trsta in Gorice ter se tako izognil neizbežnemu napadu Anglo-Američanov. Likvidacija slovenskih domobrancev spada prav v čas največjih groženj Anglo-Američanov v še nedokončani vojni med Jugoslavijo in Italijo.

Boris Nemec

Politični preobrat

Ali se spomnite, generacije, starejše in malo mlajše? Preživeli smo drugo svetovno vojno. Ostale so nam ruševine in nerazvitost. Morali smo delati tudi prostovoljsko, če smo hoteli preživeti. Neprostovoljno smo odvajali del težko zasluženega dohodka, da smo državo spravili v normalno stanje. Gradili smo tovarne, bolnišnice, šole, ceste in počitniške domove. Mislili smo, da bomo to večno uporabljali.

A zgodilo se je leto 1991, ko smo spremenili mišljenje. Sprejeli smo nov sistem, ki se mu reče kapitalizem. Kaj smo pridobili? V tem sistemu smo postali različni. Eni so obogateli na račun žuljev delovnega razreda, drugim pa je zagotovljena varnost pri plačilu položnic prek Rdečega križa in Karitasa. To smo zaslužili z novim sistemom. Mogočne tovarne, na primer Litostroj, ki je poleg drugega proizvajal ladijske vijake za ves svet, kje so končale? Na obzorju ne vidim podjetij TAM, Tomos, Iskra, Droga, Kolinska ... Boli me že duša, ko naštevam. Itak vsi veste, koliko tovarn je zgradil delavski razred. A novi gospodarji so vse to zapravili. Ali so spravili v stečaj, denar odnesli na varno in delavcem dali brco v rit ali so pod ceno prodali tujcem, seveda z visokimi provizijami.

Kaj je ostalo delovnemu ljudstvu? Jasno, minimalna pokojnina. Delavci, ki so prispevali svoj delež in dušo, so končali z mizernimi pokojninami. V Sloveniji ni osamljen primer, da so komunalne smeti pregledane, če je v njih kaj za pod zob. Žalostno, a resnično.

Kako se počutite vi, ki ste delavske žulje prenesli na varno ali jih skoraj podarili tujcem – tajkunom? Zanima me, ali vas muči nočna mora, ko plujete z jahtami, kupljenimi z ukradenim denarjem. Pa varno plujete!

Stojan Marčeta, Koper

Dežmana zanimajo zgolj Nemci

Imamo tudi polne hoste partizanov, ampak Jožeta (Dežmana) seveda zanimajo zgolj Nemci in njihovi kolaboranti. O, pa javni zavod za vojne grobove hoče ustanoviti. Še ena pipca za odtekanje našega denarja!

<https://druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/joze-dezman:-imamo-mnozice-%C2%BB-nemcev-v-hosti%C2%AB?Open>

<https://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/nad-pirjevem-in-partizani-smo-lahko-resno-zaskrbljeni?OpenDocument>

<https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/nekultura-jankovicevega-spomenikagroba?Open>

F. Godina

DOGODKI – Pred 78 leti v Brkinih

Razorožili elitno italijansko divizijo

V spominskem parku na Kozini so ob občinskem prazniku občine Hrpelje - Kozina odkrili spominsko obeležje v spomin na pogumno zmago partizanskih borcev v Brkinih. Postavila ga je hrpeljsko-kozinska občina na pobudo pokrajinskih svetov ZZB NOB južne in severne Primorske. Avtor je priznani domači arhitekt dr. Boštjan Bugarič ob pomoči sežanskega borčevskega združenja ter restavradorja in sežanskega častnega občana Srečka Rožeta.

Županja občine Kozina Saša Likavec Svetelšek se je zahvalila pogumnim borcem in prebivalcem Brkinov z opominom prihodnjim rodovom, da se grozote druge svetovne vojne ne bi več ponovile. Obenem se je dotaknila okrogle obletnice, 80. obletnice začetka NOB, ko so se začela najtežja štiri leta v naši zgodovini. Morija, kakršnih narod ne pomni, se je končala prav na naših tleh. Dobrih 20 let terorja, ki so ga izvajali fašisti nad našimi prebivalci, je ljudi utrdilo v prepričanju, da brez lastnega upora ni pričakovati

Slavnik, ki je za 30-letnico svojega delovanja prejel letošnje občinsko priznanje. Pesmi upora je recital Igor Rojc. Rdeče nageljne so na spominsko obeležje postavili predstavniki družbenega življenja, med njimi tudi partizana 97-letni Dušan Puh iz Portoroža in 96-letni Alojz Maslo iz Ljubljane ter predsednik slovenske borčevske organizacije Marijan Križman.

Spomini Alojza Masla

Razoroževanja italijanske vojske septembra 1943 se takratni komandant Brkinske čete Alojz Maslo še dobro spominja: »Poročila s svetovnih bojišč v drugi svetovni vojni so nam prinašala tudi vesele novice o porazih italijanske vojske in drugih okupatorjev, kar je bilo odločilno, da je v Italiji 25. julija 1943 padel fašistični režim. Vojno stanje na bojiščih pa se je Italijanom še slabšalo in vodilo v kapitulacijo Italije 8. septembra 1943 zvečer.

Slovensko uporniško vodstvo je znalo vsem tem dogodkom spro-

svobode in vseh narodovih pravic. Seveda ni pozabila omeniti 30-letnice samostojnosti Slovenije in da s tokratno prireditvijo na glas povedo, da so ponosni na dejanja svojih prednikov, ponosni na svojo zgodovino in da nam je mar za Slovenijo in slovenski jezik. Odkrito spominsko obeležje na Kozini je postavljeno v spomin na zmago, ki so jo dosegli partizanski borci in domačini.

Osrednji govornik, zgodovinar dr. Martin Premk, je podrobneje orisal dogodke ob 78. obletnici padca fašizma, ko so partizanski borci in domačini Brkinov, Istre in Primorske pod vodstvom OF slovenskega naroda v dneh od 11. do 13. septembra 1943 na cesti Rupa-Kozina dosegli razorožitev elitne italijanske mobilizirane divizije Evgen Savojski s približno osem tisoč vojaki in s tem dosegli zmago nad fašizmom in kapitulacijo Italije. Ob tem pa je spomnil, da se spet pojavlja fašizem, ki dviguje svojo glavo z enakimi cilji kot pred 80 leti.

Ob papolanju praporjev so zapeli člani Moškega pevskega zbora

ti in uspešno slediti in ukrepati. Brkinci in vsi Primorci smo več kot 25 let izvajali upor in dočakali zgodovinski dogodek, ko smo v septembru 1943 razoroževali italijansko vojsko vključno z elitno motorizirano divizijo Evgen Savojski v Markovščini.

Akcijo je vodilo vodstvo Brkinske brigade v sestavi: komandant Alojz Maslo in pomočnik komandanta Pavle Maslo, komisar brigade Franc Poles in pomočnik Tone Juriševič ter obveščevalec Vovk Franc, kot prevajalec italijanskega jezika je bil prisoten tudi študent Danilo Juriševič.

Poslej smo preostalim fašistom zažugali, da je zanje konec terorizma nad Slovenci, in hkrati nadaljevali boj proti nemškimi okupatorjem vse do osvoboditve 15. maja 1945. Hkrati pa smo slovensko Primorje združili z matično Slovenijo in ji prek svoje starodavne slovenske morske obale spet odprli okno v svet.

Olga Knez

IMELI SMO LJUDI

Dr. Ljubo Bavcon
1924 – 2021

V 97. letu je umrl dr. Ljubo Bavcon, univerzitetni zaslužni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, mednarodno uveljavljeni penalist, javni delavec in intelektualec, ki se je vedno odzival na izzive časa, ki ga je živel.

Rodil se je 19. maja 1924 v Ljubljani. Narodnoosvobodilnemu boju se je pridružil takoj po okupaciji Slovenije leta 1941 in deloval je v Osvobodilni fronti. Zato so ga fašistične oblasti aretirale in je bil že leta 1942 pred italijanskim sodiščem obsojen na osem let zapora. Po skoraj treh letih zapora v Trstu v Italiji in Nemčiji se je leta 1945 vrnil domov v Slovenijo. Najprej je delal v Ljudski mladini Slovenije. Po diplomi na Pravni fakulteti in podiplomskem študiju na Inštitutu za družbene vede v Beogradu se je leta 1951 zaposlil v novinarstvu (Cankarjeva založba, Slovenski poročevalec, Naši razgledi), nato pa je delal na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani ter kot redni in izredni profesor za kazensko pravo. Kot profesor je predaval tudi na tujih univerzah.

Profesor dr. Bavcon je eden tistih profesorjev Pravne fakultete, ki so dejavno sodelovali z Mednarodnim združenjem za uveljavljanje človekovih pravic. Medtem ko datira njegovo raziskovanje te problematike v sredino 70. let, se je v Sloveniji javno angažiral marca leta 1988, ko je prevzel funkcijo predsednika Sveta za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin pri SZDL Slovenije. Ta svet je v le-

tih pred večstrankarskimi volitvami v Sloveniji močno pripomogel k procesu demokratizacije javnega političnega življenja in uvajanju prvih sestavin političnih pravic in svoboščin kot človekovih pravic v pravni sistem Slovenije. Enako vlo-

go je svet opravljal tudi pozneje v samostojni Sloveniji, čeprav je bil njegov predsednik izpostavljen številnim pritiskom in nezaslužnim diskvalifikacijam.

Leta 1993 je prejel častni znak svobode Republike Slovenije z na-

slednjo utemeljitvijo: »Za izjemne zasluge na področju kazenskega prava, pri uveljavljanju varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter prispevek k ugledu Slovenije v svetu kot države, v kateri imajo človekove pravice pomembno mesto.«

S tem svojim delom je profesor dr. Ljubo Bavcon v praksi uveljavljal 2. točko OF, ki se glasi: »Z osvobodilno akcijo slovenskih množic preoblikuje OF slovenski narodni značaj. Slovenske ljudske množice, ki se borijo za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva.«

Leta 2014 je bil na predlog ZZB NOB Ljubljana za svoje življenjsko delovanje imenovan za častnega delavca mesta Ljubljane. Ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda mu je bila na slovesnosti 22. junija 2021 podeljena listina kot najvišje priznanje ZZB NOB Slovenije.

Njegov strokovni in osebni odziv na rehabilitacijo vodje slovenskih domobrancev generala Rupnika je bil: kot osebno prizadet je vložil tožbo na ustavno sodišče. Je pa tudi dejavno sodeloval pri pripravi gradiva za ustavno presojo, ki sta jo na ustavno sodišče vložila Mestna občina Ljubljana in ZZB NOB Slovenije. Odzval pa se je tudi kot strokovnjak za kazensko pravo v javnih občilih, da je takšna rehabilitacija nedopustna in krivična.

V času po upokojitvi je profesor Bavcon izdal tri knjige z naslovom »Izzivi in odzivi« in objavil večje število znanstvenih, strokovnih in poljudnih prispevkov s področja kazenskega prava, kriminalistične politike ter spoštovanja in varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Marijan Križman

Štefan Cigoj

V Renčah je septembra v 87. letu umrl diplomirani politolog Štefan Cigoj. Po rodu Solkanec je končal tolminsko učiteljsko, a se je odločil za pot poklicnega politika. Od mladinskega aktivista (1958) in funkcionarja v organizaciji slovenskih in jugoslovanskih komunistov (1964–1973) ga je življenjska pot pripeljala v jugoslovansko diplomacijo (1973–1989), da je upokojitev leta 2003 dočakal kot generalni konzul v Črni gori.

S Štefanom Cigojem sem kot sokrajan in gimnazijski sošolec prijateljeval od mladih nog. Bil je pravi Solkanec, zazrt v Sočo, ljubezniv in pozoren do svojih rojakov. Najino razmerje se ni spremenilo tudi pozneje, ko naju je življenje sprva vodilo po različnih poteh. Srečanja so bila zato bolj občasna, povezana s spomini in morda vprašanji, ki so se dotikala Štefanovega pomembnega mesta v slovenski in jugoslovanski politiki. Bilo je le malo Primorcev, ki so tako visoko, razmeroma mladi in ustrezno izobraženi posegli v dogajanja časa, ne le na političnem (član CK ZKS), marveč tudi na diplomatskem področju (svetnik jugoslovanskega veleposlaništva v Rimu). Izkušnje, ki jih je Štefan pridobil v Rimu, pa tudi pripadnost Primorski in poznavanje težav Slovencev v Italiji so ga

pripeljali v Trst, kjer je služboval kot jugoslovanski generalni konzul (1978–1982). Ko se je po kratkem premoru vrnil v diplomacijo, je nato štiri leta vodil jugoslovansko veleposlaništvo pri Svetem sedežu v Rimu. Ob študijskem obisku Rima sem se tedaj srečal s Štefanom in spoznal njegovo sposobnost živeti življenje diplomata v kozmopolitskem okolju, ki ni bilo vedno naklonjeno idejni umerjenosti države, ki jo je zastopal. Štefan Cigoj se je sestel s papežem Janezom Pavlom II. tudi takrat, ko se je po službovanju v Rimu vrnil v domovino.

Ustvarjanje stikov z ljudmi različnih pogledov je Cigoj odlično obvladal, tudi zato, ker je z znanjem italijanščine znal zlasti v Rimu ustvariti prepotrebno neposrednost v človeških odnosih in si je pridobil veliko znancev in prijateljev. Dobra se je seznanil z italijanskim političnim življenjem, kar mu je koristilo med poznejšim službovanjem, tudi ko je tesno sodeloval s slovensko borčevsko organizacijo in njenimi mednarodnimi povezavami. O italijanskih političnih razmerah je doma večkrat predaval in objavil več časopisnih člankov.

Sodelovanje s slovenskimi partizanskimi veterani naju je še tesneje povežalo v prizadevanju za spoštovanje vrednot narodnoosvobodilnega boja. Štefanovo sodelovanje v delovanju območne organizacije borcev novogoriškega okoliša je močno vplivalo na mesto, ki ga organizacija še danes zaseda v celotnem slovenskem prostoru. Posebno je treba poudariti njegov veliki delež pri sodelovanju organizacij slovenskih in italijanskih partizanov ter protifašistov, kar je za današnji čas velik izziv in potreba. Pogrešali bomo Štefanovo izkuše-

nost, preudarnost in številne druge njegove sposobnosti, pogrešali pa bomo tudi njegovo kritičnost, pogostokrat navdahnjeno z izvorno duhovitostjo. Vse to so bili temelji, na katerih si je utiral pot skozi življenje in zasnoval svoje življenjske odločitve, ki jih ni nikdar obžaloval in se jih je pogosto rad spominjal. Žal ni pisal dnevnika in napisal spominov, ki bi bili pomemben del njegove dediščine. Ostaja pa nam je zato spomin na človeka, ki je znal živeti z ljudmi in se za njihovo dobrobit tudi potegovati, in spomin na rojaka, ki si je po letih, preživetih v tujini in še pred upokojitvijo ustvaril svoj pravi dom v rodnem Solkanu, tam v »Brajdah« pod Sveto Katarino.

Branko Marušič

Nada Cuder

Natanko mesec dni po praznovanju stotega rojstnega dne smo se na tiho poslovili od Nade Cuder. Bila je partizanska aktivistka in je preživela grozote taborišča Auschwitz na Poljskem. Vse do smrti je bila zvesta članica ZZB NOB Slovenije. Nada Cuder se je rodila 5. junija 1921 na Srpenici pri Bovcu. Skromno otroštvo jo je vpeljalo v pošteno življenje. Oče Anton in mati Jožefa sta živela v težkih razmerah pod pritiskom fašizma. Nada je

odraščala v družbi mlajših bratov Radka, Pepija in Ninija. Po obveznem italijanskem šolanju je odšla v Trst. Zaposlila se je pri premožnejši družini. Naučila se je šivati in z izkušnjami je postala dobra oblikovalka krojev, kar ji je v življenju odpiralo poti do uspeha in hkrati zaslužka.

Po razpadu Italije se je vrnila domov. Postala je aktivistka in obveščevalka. Takrat je v Bovcu in okolici deloval gestapo v bataljonem esesovcev, ki so jim bili v stalno pomoč tudi domači izdajalci. Poleg njih pa so jim bili še najbolj naklonjeni župniki, med njimi je bil tedaj župnik iz Srpenice, ki je Nado ova dil. Aretirali so jo in odpeljali na železniško postajo v Trst, od tam pa v taborišče Auschwitz, kjer je bila na vratih usmrtnice. Rešil jo je nemški oficir, ki jo je imel pod nadzorom celo pot, in je prepričal naciste s tem, da je Nada politično obsojena in nima nobene zveze z Judi. Nada je ostala v delovnem taborišču. Na roko so ji vtetovirali številko 81624. Po bombardiranju zaveznikov so jo osvobodili Rusi. Nadi so ob rdeči zastavi zažarele oči v upanju, da bo spet videla dom in svojega fanta. Sledila je dolga pot do doma. Takrat je tehtala le 35 kilogramov. S težavo, a vendarle vztrajno je prepešala od daljne Poljske preko Berlina in Madžarske do rodne doma na Srpenici. Njena pot je trajala od aprila do decembra. Ko jo je mati zagledala, se je od šoka onesvestila. Sreča jo je dokončno objela, ko se je po vseh teh grozotah spet našla s fantom Antonom, ki je v boju proti okupatorju ob težkih bitkah dočakal osvoboditev. Ustvarila sta si topel dom v Vodencah pri Bovcu. Rodila sta se jima hči Tatjana in sin Nini, ki sta ju pozneje razveselila s

štirimi vnuki. Nada se je zaposlila v bovškem ČIBU, kjer je svojo prakso šivanja ter krojenja posteljnine ustvarjala vse do upokojitve.

Jesen življenja ji je prinesla mnogo radosti, hkrati pa tudi grenkobe. Najprej je mnogo prezgodaj izgubila moža Tona, nato pa jo je prizadel še potres, ki ji je močno poškodoval domačo hišo, tako da jo je bilo treba porušiti. Tolažili so jo le srečni dogodki ob rojstvu pravnukov in obiski njenih najdražjih. V veliko oporo in tudi pomoč ji je bila hči Tatjana, ki je skrbela zanjo vse do njene smrti. Od nje smo se za vedno poslovili 12. julija ob ganljivem govoru bovškega župana Valterja Mlekuža in s častnim poklonom bovške Zveze borcev.

Mitja Cuder

Janez Mlakar

V juliju smo se na pokopališču v Viševku poslovili od tovariša Janeza Mlakarja, po domače Pangretovega iz Viševka. Janez je bil sin partizanskih staršev. Rodil se je 30. julija 1955. Zaposlen je bil v Kavinoplastiki Lož, kjer je delal vse do upokojitve.

Bil je član Krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB Loška dolina. Bil je naprednih nazorov. Redno se je udeleževal proslav in srečanj borčevske organizacije. Nikoli se ni odmikal od dela, vedno je bil pripravljen pomagati in svetovati.

Mnogo prezgodaj je zapustil ženo Zvonko in hčeri Vesno in Ano.

Naj mu bo lahka domača zemlja pod Racno goro v zavetju zidov domačega pokopališča. Janeza se bomo še dolgo spominjali.

Tone Šepec

KNJIGA – Cerkevnik in okolica

Zbrani spomini na NOB

Združenje borcev za vrednote NOB Cerkevnik je 80 let po začetku druge svetovne vojne na naših tleh izdalo publikacijo »80 let pozneje«, v kateri so zbrani spomini na narodnoosvobodilni boj in upor v Cerkevniku in okolici. Publikacijo je uredil Franc Bratkovič, v uredniškem odboru pa so poleg njega bili še Marjan Žmavc, Edvard Pukšič in mag. Mirko Žmavc, ki je poskrbel tudi za lično oblikovanje oziroma likovno ureditev publikacije.

Bratkovič je v uvodni besedi k publikaciji zapisal, da je druga svetovna vojna, ki velja za najbolj krvavi spopad v zgodovini človeštva, na bojiščih, v zaporih in v nacističnih taboriščih vzela življenje tudi več desetim Cerkevničankam in Cerkevničanom. Po Bratkovičevih navedbah so v publikaciji na enem mestu zbrani povzetki različnih v glavnem že objavljenih zgodovinskih zapisov, spominov in pričevanj o uporu in narodnoosvobodilnem boju v Cerkevniku in okolici od zbornika Cirila Paluca do člankov dr. Marjana Toša ter publikacij Draga Novaka, Ljubice Šuligoj in Vide Rojic. Publikacija bralca vodi skozi čase pred drugo svetovno vojno do napada nacistov brez vojne napovedi, nato pa piše o nasilju in raznarodovalni politiki okupatorja, ki je privedla do ustanovitve osvobodilne fronte, upora in organiziranega zmagovitega narodnoosvobodilnega boja.

Publikacija ni raziskovalno delo, temveč je zbir razpoložljivih zgodovinskih zapisov in spominov, za vsakega pa je naveden tudi vir. V resnici je to dokaj obsežna in skrbno urejena publikacija, ki omogoča celovit pogled na razmere v Cerkevniku po nacistični okupaciji ter na razvoj upora in narodnoosvobodilnega boja v tem kraju in njegovi okolici. Urednikom publikacije je z nasveti in napotki pomagal zgodovinar novejših zgodovine dr. Marjan Žnidarič.

Za mlajše bralce je še posebej poveden in poučen Bratkovičev prispevek *Časi preloma v Slovenskih*

goricah, v katerem opisuje razmere, ki so v Cerkevniku in nasploh na Spodnjem Štajerskem zavladele po okupaciji: slovenska beseda je bila prepovedana v šolah, uradih in pozneje celo pri cerkvenih obredih; edini uradni jezik je postala nemščina; do 1. maja 1941 so morali izginiti vsi slovenski napisi, okupator pa je ponemčil tudi krajevna in osebna imena. Ljudje so se morali med seboj pozdravljati s Heil Hitler.

Kot navaja Bratkovič, je okupator za kmete uvedel obvezno odjajo hrane, nekmetje pa so dobili karte za hrano. Nacisti so s kartami za hrano razveselili marsikoga, ki je pred vojno živel v hudem pomanjkanju oziroma ki ga je Kraljevina Jugoslavija razočarala. Zato je marsikdo nasedel obljubam okupatorjev in kulturnodovčev, da bo Hitler dal kruha vsem lačnim. Okoliščine za začetek oborožene vstaje proti okupatorju tako niso bile ugodne. A upor se je vendarle zgodil, ugotavlja Bratkovič.

V publikaciji so objavljeni tudi podatki o Cerkevničankah in Cerkevničanih, ki so padli v enotah narodnoosvobodilne vojske, ki so bili ustreljeni kot talci, ki so bili internirani v taborišča, ki so bili borci v partizanskih enotah in ki so bili aktivisti OF na terenu. Na desetine fantov pa je končalo v nemških uniformah na frontah. Nasilno

mobilizirane je okupator ustrahoval z grožnjami o maščevanju nad domačimi, če bi dezertirali. Nekaj jih je, ko so dobili dopust, kljub vsemu dezertiralo in se skrivalo do konca vojne, s čimer so tvegali svoje življenje in življenja svojih domačih.

Publikacija prav tako govori o delovanju narodnega heroja Jožeta Lacka in njegovih soborcev v osrednjih Slovenskih goricah. V zadnjem obdobju vojne pa so se po Slovenskih goricah potikali četniki in ustrahovali partizanom naklonjene družine. Publikacija govori tudi o tem, kako so četniki oziroma križarji še po končani vojni do aprila 1948 ustrahovali ljudi v Slovenskih goricah.

Publikacija ne govori samo o organiziranem delovanju aktivistov osvobodilne fronte in partizanov, temveč so v njej objavljeni tudi drugi prispevki. Posebno poglavje je posvečeno usodi zavezniških letalcev. Marjan Žmavc, zdaj župan Občine Cerkevnik, piše o usodnem poletu zavezniških letalcev, ki so z ameriškim bombnikom B-24 Liberator marca 1944 strmoglavili v Vanetini. Pri tem jih je šest izgubilo življenje, štirje pa so preživeli. Združenje Slovenskogoriški forum je žrtvam postavilo pomnik, ki povezuje svojce žrtev in nekatere institucije iz ZDA z domačini.

Tomaž Kšela

NOVICE

»Mi pa nismo se in se ne bomo uklonili!«

V spominskem parku Petelinove doline pod Mokrcem nad Igom, kjer je bil med narodnoosvobodilnim bojem tabor Šerčerjeve brigade, je Društvo za vrednote in izročila NOB Odmev Mokra organiziralo tradicionalno spominsko slovesnost s pohodom v čast in spomin prvim slovenskim partizanskim udarnim brigadam: Tomšičevi, Šerčerjevi, Ljubljanski, Cankarjevi, Gubčevi, Levstikovi, Bračičevi, Krimskemu odredu in drugim, in to pod geslom »Mi pa nismo se in se ne bomo uklonili!«

Vse prisotne je pozdravil predsednik društva Jurij Kogej, slavnostni govor pa je imel podpredsednik ZZB za vrednote NOB Ljubljana,

požrtvovalna, obenem pa humana z močnim kulturnim poslanstvom, ki še danes s svojo pesmijo spominja na čase upora.

Cena upora je bila strahotna. Lahko bi bila manjša, če je ne bi podešeterili domači izdajalci, zapeljani ali prostovoljci, spodbujani od duhovščine ljubljanske škofije. V krajih, kjer smo danes, pod Mokrcem in Krimom, je okupator požgal 25 vasi in izgnal iz domov 1702 prebivalca, ustrelil 165 talcev. In odgovor na ta teror? Že leta 1941 je bilo 131 aktivistov narodne zaščite, ki je naraslo na 423, v oboroženih enotah je sodelovalo 111 borcev. Ustanavljali so se čete, bataljoni in udarne brigade, ki so boj z okupatorjem in

tovariš Jože Hartman. Poudaril je, da Zveza borcev je in bo zavezana vrednotam, ki jim pripada mesto v življenju naroda. Tudi letos smo se zbrali na tem mestu, da bi obudili spomin na čas, ki je odločilno zaznamoval usodo našega naroda. Upor se je razvil iz političnega sporazuma, na podlagi katerega je nastala Osvobodilna fronta slovenskega naroda, polna neverjetnega navdiha, sposobnosti, organiziranosti, neustrašna in do kraja

izdajalci pripeljali do končne zmage nad nacifašizmom.

Ob navzočnosti praporščakov so kulturni program izvajali Partizanski pevski zbor pod vodstvom dirigenta Iztoka Kocena in ob spremljavi harmonikarja Branka Sladiča, pevka Jasna Martinjak in recitatorji. Prireditve sta povezovala Lina Vozny in Urban Pipan pod vodstvom dr. Mojce Poredoš.

Jurij Kogej

ODMEVI

Bazoviška fojba

S pismom, objavljenim v Primorskem dnevniku 23. julija, se je tudi Milan Gregorič pridružil tistim našim veljakom, ki nas in vseslovensko javno mnenje krčevito prepričujejo, da je italijanski državni spomenik *Foiba di Basovizza* le simbolični kraj spomina, zato smo ga vsi primorani spoštovati in v nobenem primeru si ne smemo drzniti ga označiti kot »spomenik laži«.

V svojem pisanju se je Milan Gregorič posebno ostro in kar nespoštljivo znesel predvsem nad predsednikom ZZB NOB Slovenije Marjanom Križmanom, »krivim« za pisni poziv predsedniku Pahorju, »naj razmisli, ali je klanjanje nad fojbo laži državotvorno dejanje«. Gregorič razlaga o povojnih pobojih jugoslovanskih oblasti na ozemlju Trsta, Gorice, Istre in Kvarnera, kjer naj bi »izvensodno pobile in neznano kje zagrebale okrog 3000 ljudi, pretežno Italijanov. Znano je tudi, da njihova trupla niso konča-

la v bazoviški fojbi. Kljub temu pa so italijanske oblasti izbrale to fojbo za kraj spomina na te žrtve ...«, zato »... nihče ne more očitati, da je to spomenik laži. Laž pa je, če kdo trdi, da so trupla teh žrtev v bazoviški fojbi.«

Svoje pisanje pa je Gregorič končal tako: »Če se borčevsko vodstvo ne bo sposobno dokopati do teh spoznanj« – spoznanj namreč, da »je komunistično vodstvo ta boj, osvobodilni boj – »zlorabilo za izvedbo revolucije, ki pa si je umazala roke z nepojmljivimi zločini« ... »se bo nekega dne s svojimi zakrnelimi stališči znašlo v ropotarnici zgodovine«.

Čprav sem že pred nekaj desetletij videl in vedel, da »*Foiba di Basovizza*« za Italijo ni to, kar zdaj trdi Gregorič in z njim cela vrsta naših veležnih in velemožnih, senator, predsednik, predsednikov in nekdanjih predsednikov tega ali onega – vsi pa so politiki in javni delavci,

nobenega zgodovinarja ni med njimi – sem se podal na »*monumento di interesse nazionale Foiba di Basovizza*« in ugotovil, da tam še vedno stojita kamen z vklesanimi lažmi o 500 kubičnih metrih »infojbiranih trupel« in plošča »v spomin na pokol vojakov finančne straže v Foibo

di Basovizza« z imeni 97 finančnih straž. Povrh tega je bil 13. julija 2020 na spletni strani največjega »levosredinskega« italijanskega časopisa la Repubblica objavljen članek, v katerem je Concetto Vecchio napisal, da so jugoslovanski partizani v »foiba di Basovizza«

zmetali 2000 Concettovih rojakov! Ker je sam Gregorič napisal: »Laž pa je, če kdo trdi, da so trupla teh žrtev v bazoviški fojbi,« in ker je na »*Foiba di Basovizza*« na dveh precej izstopajočih kamnih ta laž jasno in na veliko napisana, mora biti glede na Gregoričeve lastne besede tudi zanj »*Foiba di Basovizza*« spomenik laži!!

Milanu Gregoriču svetujem, naj se čim prej poda na »*Foibo di Basovizza*« in naj si sam ogleda tam stoječe »spomenike laži« ter naj se v prihodnje temeljiteje pripravi, preden kaj napiše: morda se bo tako izognil metanju zgodovine in dejstev v ropotarnico trenutnih političnih oportunitet in usmeritev! Seveda pa od njega pričakujem predvsem, da se zaradi neutemeljenega napada javno opraviči Marjanu Križmanu in Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije!

Samo Ferluga, Milje/Muggia

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. novembra 2021. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebanji reševalci križanke iz 71. številke časopisa Svobodna beseda

- Andrej Stopar**
Pečje 6A, 8290 Sevnica
- Jože Premec**
Trg borcev NOB 19,
1431 Dol pri Hrastniku
- Janez Erman**
Ovsiše 49, 4244 Podnart

Rešitve križanke:

EPILEPTIK, NOČEVALKA, AŠA, ARARA, RI, ANT, AS, MESSI, IKS, AVTOGOL, KLOZET, SPOMENIKOV, MALIK, TRNAČ. NIVO, ANALI, RAIN, SAS, TIRS, EL, OŠ, KOKRA, ENAKOST, NASEKA, LORD, IB, OLT, LVOV, ISHIAS, MNOŽINA, ALJA, ČRT, KITARIADA, SAVA, AK, RAKETAR, ALJAŽ.

Geslo: ZVEZA BORCEV, VETERANI.

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: Aljaž Verhovnik (predsednik)
dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov:
svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA	ŠKANDAL (POMANJŠEVALNO)	ZNANJE PRIPRAVLJANJA JEDI	HRVAŠKI PEVEC DRAGOJEVIĆ	LOVRO TOMAN	ŽID	CECIL RHODES UDAREC PRI BOKSU	TOVOR VRSTA MINERALA (IZ ČRK: RULADA)	ORANŽADA PREBIVALEC EMIRATOV	UMAKNITEV	OKNU PODOBNA ODPRTINA	TROPSKA PAPIGA PODOBA MOSKEGA V MOLTIVI	ITALIJ. REŽISER (DINO: IZ IRIS) PÖNVA	PUSTNI ČAS LOUIS ADAMIČ	TOK, ETUI GOBA MAVRAH (IZ SIR)	DRAGO IBLER VLADKO KRESLIN	SNEMALNI STUDIO	KRONIKA, LETOPIS
MAJHNA ŠKOLJKA																	
GESLO 2																	
NAŠ IGRALEC RANER																	
RAVEN, GLADINA						ŠMUEL AGNON TNALA, KLADA											
REKA V UKRAJINI IN MOLDAVIJI																	
AMERIŠKI SKLADATELJ COPLAND																	
LOJZE ROZMAN																	
CIGARETNI OGOREK																	
NARAVOVARSTVENICA																	
JED IZ OLUŠČENE PROSA																	

V METEŽU ZGODOVINE – Prvi partizanski sanitetni objekti

Izakova bolnica v Škalskih Cirkovcah

Partizansko zdravstvo je narodnoosvobodilnemu boju slovenskega naroda dajalo poseben pečat neomajne humanosti in velike etičnosti. Ureditev zdravstvene oskrbe v izjemno zahtevnih vojnih okoliščinah je zahtevala ogromno strokovnega znanja, organizacijskih sposobnosti in najvišje stopnje zaupanja in konspirativnosti. Prvi partizanski sanitetni objekti so bili na zavednih domačijah, v zemljankah in bunkerjih. To so bile majhne sanitetne postaje, ki so lahko oskrbele in zdravile le manjše število ranjenih partizanov. Ponosni smo, da je bil prav na območju naše občine v času druge svetovne vojne postavljen prvi partizanski sanitetni objekt na Štajerskem in tudi eden prvih na Slovenskem.

Izakova bolnica je bila zemljanka oziroma sanitetni objekt, ki ga je Franc Polh - Izak, eden prvih organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja v Šaleški dolini, ob začetku druge svetovne vojne, že sredi septembra 1941, postavil v Škalskih Cirkovcah. »Izakova bolnica« je delovala do pomladi 1943, v njej se je med drugimi zdravil tudi Dušan Kveder - Tomaž, eden najpomembnejših članov

slovenskega partizanskega vodstva. Med zdravljenjem v Škalskih Cirkovcah ga je obiskal tudi Franc Rozman - Stane. Žal ne obstaja nobena fotografija bolnice, tako da so risbe in replika izdelane po pričevanju še živečih domačinov, ki se bolnice še spominjajo. Zamisel o postavitvi replike so krajanje Cirkovc in lastniki zemljišč toplo sprejeli in jo začeli uresničevati. Pri organizaciji so sodelovali Muzej Velenje, Mestna občina Velenje, Krajevna skupnost Cirkovce, Športno društvo Cirkovce ter Zdrženje borcev za vrednote NOB Velenje in Krajevna organizacija ZB Škale.

Slovesno smo Izakovo bolnico odprli ter se vsem sodelujočim zahvalili pred tradicionalnim, letos 34. srečanjem borcev, planincev in veteranskih društev ter združenj Graška Gora 2021 21. avgusta. Zdaj se bo lahko po zaslugi leta 2019 postavljene Spominske točke Izak s tem izjemnim, a do zdaj niti ne širše znanim dejstvom seznanilo še več ljudi. Urejena in posebej je označena pohodniška pot do Spominske točke Izak z »Izakovo bolnico«.

Vabljeni k obisku!
ZB NOB Velenje

NOVICA

Vandali razbili kamnito vazo in ploščo 24 talcem

Marsikateri Ljubljčan se je v začetku septembra ustavil v Ulici talcev za Poljansko gimnazijo, pri spomeniku 24 talcem. Korak mu je zastal ob pogledu na vandalsko razbito visoke kamnite vaze, ki je ob padcu preklala na več delov tudi ploščo z imeni 24 talcev. Toliko ljubljanskih meščanov je 13. oktobra leta 1942 padlo pod streli fašistične soldateske. Da je bilo dejanje vandalske narave, dokazuje mirna jesenska noč sredi glavnega mesta. Tako masivno kamnito vazo bi težko podrl celo kakšen orkan. To so lahko storile le roke nekoga ali več njih, ki so se nad spomenikom znesli z enim samim namenom: sovraštvo nad vsemi, ki so nam priborili svobodo izpod jarma fašizma in nacizma ter domačih izdajalcev. Toda za večino Ljubljčanov še danes velja, da se ne bomo uklonili tistim, ki želijo spremeniti našo zgodovino. Svoboda je samo ena in te ne bomo dali.

Meta Verbič